

Vilniaus universitetas
Istorijos fakultetas
Archeologijos katedra

Ieva Bendikaitė

Archeologijos studijų programa
Bakalauro darbas

Ankstyvųjų piliakalnių tyrimai Šiaurės rytų Lietuvoje
Investigations of the Early Hillforts in the Northeast Lithuania

Darbo vadovas doc. dr. Algimantas Merkevičius

Vilnius 2019

Turinys

1. I etapas: Ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai Šiaurės rytų Lietuvoje XIX a.	4
2. II etapas: Ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai Šiaurės rytų Lietuvoje XX a. pradžioje – 1918 m.	7
2.1. Liudviko Kšivickio piliakalnių kasinėjimai.....	7
2.1.1. Petrešiūnų piliakalnio tyrinėjimas	8
2.1.2. Dūkštelių I piliakalnio tyrinėjimas	8
2.1.3. Moškėnų (Laukupėnų) piliakalnio tyrinėjimas.....	9
2.1.4. Vorėnų piliakalnio tyrinėjimas.....	10
3. III etapas: Ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai Šiaurės rytų Lietuvoje 1918-1940 m.	12
3.1. Kulionių piliakalnio tyrinėjimas pirmojo tyrinėjimų sezono metu.....	12
3.2. 5 piliakalnių tyrinėjimai antrojo tyrinėjimų sezono metu.....	12
3.2.1. Maniuliškių piliakalnio tyrinėjimas.....	13
3.2.2. Mielėnių piliakalnio tyrinėjimas.....	13
3.2.3. Pakačinių piliakalnio tyrinėjimas	14
3.2.4. Velikuškių I piliakalnio tyrinėjimas.....	14
3.2.5. Vosgėlių piliakalnio tyrinėjimas	15
4. IV etapas: Ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai Šiaurės rytų Lietuvoje 1940 – 1990 m.	17
4.1. Profesionalių archeologų mokslinių kasinėjimų pradžia	18
4.1.1. Spitrenų piliakalnio tyrinėjimas	18
4.1.2. Narkūnų piliakalnių tyrinėjimai	19
4.1.3. Neveriškių piliakalnio tyrinėjimas	20
4.1.4. Sokiškių piliakalnio tyrinėjimas	20
4.1.5. Kulionių piliakalnio tyrinėjimas.....	21
4.1.6. Kerelių piliakalnio tyrinėjimas	21
4.1.7. Antalgės ir Juodonių piliakalnių tyrinėjimai	22
4.1.8. Kulionių, Papravalės ir Pakalnių piliakalnių tyrinėjimai.....	23
5. V etapas: Ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai Šiaurės rytų Lietuvoje 1990 – 2017 m.	25
Išvados.....	34
Santrumpos	36
Šaltiniai ir literatūra	37
Priedų sąrašas	44
Santrauka anglų kalba.....	45
Priedai.....	47

Ivadas

Piliakalniai yra vieni iš svarbiausių archeologinių žmonijos praeities pažinimų šaltinių. Lietuvoje piliakalnių priskaičiuojama apie 1000.¹ Tyrinėtojų duomenimis Šiaurės rytų Lietuvoje piliakalniai atsirado anksčiausiai ir šioje teritorijoje jų priskaičiuojama daugiausiai, todėl čia ir prasidėjo ankstyviausi archeologiniai kasinėjimai. Pasirinkta teritorija Šiaurės rytų Lietuva, kuriai pagal dabartinę registracinę suskirstymą priklauso: Rokiškio, Kupiškio, Zarasų, Utenos, Ignalinos, dalis Švenčionių, Molėtų regionai. Piliakalnių atsiradimą šioje Lietuvos dalyje lėmė palankus reljefas, socialinė ir ekonominė to meto visuomenės raida ir kitos aplinkybės.²

Lietuvos piliakalniai yra skirstomi į III chronologinius laikotarpius, tačiau mokslinėje literatūroje, skirtingi autoriai šių laikotarpių chronologines ribas nurodo skirtingai. Iki šiol nebuvo darbų, kuriuose būtų detaliau analizuojama ankstyviausių Šiaurės rytų Lietuvos piliakalnių, kurie datuojami nuo II – I tūkst. pr. Kr. ribos iki II a. po Kr.,³ tyrimų raida, todėl analizuojant šio regiono piliakalnius įtrauksiu tik kasinėtus, neįtrauksiu žvalgytų ir atsitiktinai, nekasinėjimo metu rastų dirbinių, kadangi jų datavimas nėra tikslus.

Atsižvelgiant į ankstyvųjų piliakalnių archeologinės tyrimų metodikos pokyčius, kuriuos įtakojo šių laikotarpių politinė ir visuomeninė raida Lietuvoje, piliakalnių archeologinius tyrinėjimus išskiriu į 5 etapus: XIX a., XX a. pradžia – 1918 m., 1918 – 1940 m., 1940 – 1990 m. ir 1990 – 2017 m.

Tyrimo aktualumas. Piliakalnių pažinimas neįmanomas be detalios tyrimų analizės. Iki šiol tiksliai nėra žinoma kiek Šiaurės rytų Lietuvoje kasinėta ankstyvųjų piliakalnių, kaip jie kasinėti, kaip kito jų tyrimai bei pažinimo eiga.

Tyrimo objektas. Ankstyvųjų piliakalnių Šiaurės rytų Lietuvoje archeologiniai tyrimai.

Darbo tikslas. Ankstyvųjų piliakalnių Šiaurės rytų Lietuvoje archeologinių tyrimų apžvalga ir analizė.

Tiksliui pasiekti išsikelti šie uždaviniai:

1. Surinkti duomenis apie visus kasinėtus ankstyvuosius piliakalnius Šiaurės rytų Lietuvoje.
2. Išskirti tyrimų etapus ir jiems būdingus bruožus.
3. Išanalizuoti tyrimų metodologijos raidą ir kaitą.
4. Nustatyti, kaip laikui bėgant keitėsi tikslai, uždaviniai ir pasiekti rezultatai.

¹ Z.Baubonis, G.Zabiela (sud.), *Lietuvos piliakalniai. Atlasas, t. 1*, Vilnius, 2005. p. 4.

² P. Tarasenska, *Lietuvos piliakalniai*, Vilnius, 1956, p.13.

³ Ten pat, p. 15.

1. I etapas: Ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai Šiaurės rytų Lietuvoje XIX a.

Pirmasis piliakalnių tyrinėjimų etapas pradedamas nuo ankstyviausių mums žinomų kasinėjimų, kurie vykdyti 1835 m. Narkūnų piliakalniuose, kuriuos Šiaurės rytų Lietuvoje tyrė Pranciškus Vilčinskis.⁴

P. Vilčinskis buvo sukaupęs daug archeologinių dirbinių ir numizmatikos rinkinių, taip pat buvo Sankt Peterburgo archeologų – numizmatų draugijos narys, daugiausiai kasinėjęs Utenos apylinkių piliakalnius ir pilkapynus. Savo darbe tyrėjas remiasi Motiejaus Strijkovskio informacija, anot jo, šiame piliakalnyje turėjo stovėti kunigaikščio Utenio pilis, todėl šis piliakalnis dar kitaip vadinamas Utenio pilimi arba Didžiuoju piliakalniu. P. Vilčinskio tikslas buvo išsiaiškinti, kur stovėjo istoriko M. Strijkovskio minimo kunigaikščio Utenio pilis.⁵

Didysis Narkūnų piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, piliakalnio aikštelė trikampė, pailga šiaurės – pietų kryptimi, 55 m ilgio, 35 m pločio šiauriniame gale, šlaitai statūs, 14 m aukščio. Narkūnų piliakalnis yra Utenaitės upelio kairiajame krante.⁶ Piliakalnį kasinėjo du darbininkai, vienas aikštelės viduryje, paskui rytinėje pusėje, vėliau įvairiose vietose ir įvairiame gylyje, o kasinėjimus baigė aikštelės viduryje, o kitas prie šiaurinio pylimo, kur prisikasęs molį (įžemį) pradėjo kasti pylimo viršuje, vėliau vėl kasė prie pylimo.⁷ Narkūnų piliakalnio aikštelėje tyrinėtojas aptiko storą kultūrinį sluoksnį su apdegusio molio gabalais, puodų šukėmis, gyvulių kaulais ir kitais radiniais. Piliakalnyje naudotasi geležiniu virbu, matyt, ieškant pilies pamatų.⁸

Į šiaurę nuo didžiojo Narkūnų piliakalnio įrengtas antras piliakalnis vadinamas Utenio kapu arba Mažuoju piliakalniu,⁹ kuriame kasinėjimų metu, nebuvo rasta nieko.¹⁰

Po metų, 1836 m. P. Vilčinskis pradėjo kasinėti Pakalnių piliakalnį, kuris yra 130 m į pietvakarius nuo Vidinksto ežero pietvakarinio kranto.¹¹ Šiame piliakalnyje tyrinėtojas kasinėjo aikštelės pakraščius, rado trikampę geležį su įrašais, smulkių monetų, žalvarinius žąslus.¹²

⁴ G. Zabiela, Piliakalniai - seniausieji Lietuvos gynybiniai įtvirtinimai, *Lietuvos piliakalniai. Atlasas*. Vilnius, 2005. t. 1, p. 7.

⁵ F. Wilczyński, Wędrawka do gor Utenesa, xiążęcia Litwy założyciela Uciany. *Tygodnik Peterburgski*, t. XIV, Sankt Peterburg, 1836, p. 559–560.

⁶ A. Merkevičius, Narkūnai 1 (Didydisi), A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 751.

⁷ Ten pat, 559.

⁸ P. Kulikauskas, G. Zabiela, *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945m.)*, Vilnius, 1999, p. 28.

⁹ A. Merkevičius, (sud. ir moksl. red.), Narkūnai, *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 751.

¹⁰ F. Wilczyński Wędrawka do gor Utenesa, xiążęcia Litwy założyciela Uciany. *Tygodnik Peterburgski*, t. XIV, Sankt Peterburg, 1836, p. 559.

¹¹ G. Zabiela, Pakalniai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 835.

¹² P. Kulikauskas, G. Zabiela, *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945m.)*, Vilnius, 1999, p. 15-16.

Narkūnų bei Pakalnių piliakalnius tyrinėjo senienų ir senovės mėgėjas, kurio tikslas buvo ne radinių kolekcijos papildymas, o noras išsiaiškinti kur stovėjo kunigaikščio Utenio pilis. Tiriant abu piliakalnius surinkti duomenys skelbti straipsnyje lenkų kalba: piliakalnio aikštelė buvo kasinėjama duobėmis, nebuvo nurodytos tikslios kasinėjamo ploto apimtys, kasinėjama įvairiame gylyje, nekreiptas dėmesys į stratigrafiją. Tyrėjas neturėjo jokių aiškių kasinėjimo metodų, todėl ir radiniai buvo randami atsitiktinai. Tyrinėjimams naudojama kasinėjimų technika įrodo, kad atliekami kasinėjimai nebuvo mokslinio pobūdžio.

Kitas to meto tyrėjas buvo Fiodaras Pokrovskis, kuris rinko duomenis apie archeologinius objektus, pateikė įvairių duomenų apie Lietuvos piliakalnius, netgi sudarė Vilniaus, Gardino ir Kauno gubernijų archeologinius žemėlapius. Informacija rinkta pagal specialias anketas ir iš turėtos literatūros. Tyrėjas pateikė informaciją apie 230 piliakalnių, esančių dabartinėje Lietuvos teritorijoje.¹³

Praėjus penkiasdešimt aštuoneriems metams nuo pirmųjų ankstyvųjų piliakalnių kasinėjimų 1894 m. F. Pokrovskis archeologinės ekskursijos metu pradėjo tyrinėti Bogutiškės piliakalnį Švenčionių rajone, kuris įrengtas atskiroje kalvoje, aikštelė yra ovali, pailga šiaurės – pietų kryptimi, 58 x 40 m dydžio, šiauriniame krašte supiltas 0,2 m aukščio, 7 m pločio pylimas, pietiniame krašte – 0,7 m aukščio, 17 m pločio pylimas. Viršutinėje 4 m aukščio dalyje šlaitai pastatinti.¹⁴ Bogutiškių piliakalnio pietrytinėje dalyje F. Pokrovskis iškasė tranšėja¹⁵ ir aptiko 0,5 m kultūrinį sluoksnį su degėsiais.¹⁶ Atlikęs kasinėjimus tyrėjas paskelbė nedidelį straipsnį rusų kalba, todėl apie kasinėjimus žinoma tik iš straipsnyje pateiktos informacijos. Jame minima, kad tyrėjas buvo surinkęs įvairių padavimų apie Bogutiškės piliakalnį, piliakalnis buvo ariamas, o arimo metu randami įvairūs radiniai: keramika, gyvūnų kaulai, geležiniai peiliai ir pjautuvėliai bei stiklo dirbiniai, kurie nebuvo žymimi plane, nebuvo nurodytos net perkastos.¹⁷

Apibendrinant, I etapo kasinėjimai truko penkiasdešimt devynerius metus (1835 – 1894 m.). Per šį laikotarpį Šiaurės rytų Lietuvos piliakalnius kasinėjo du asmenys besidomintys senienomis. Tyrinėti trys piliakalniai: Narkūnų, Pakalnių, ir Bogutiškės, kurių tyrinėjimų apimtys yra nežinomos, nenurodomas tikslus surinktų radinių skaičius, radiniai išrankiojami, kasinėjama duobėmis, nekreipiamas dėmesys į stratigrafiją, nesudaromi planai, tačiau daromos radinių foto nuotraukos.

¹³ Z. Baubonis, G. Zabiela (sud.), *Lietuvos piliakalniai. Atlasas, t. 1*, Vilnius, 2005, p. 7-8.

¹⁴ G. Zabiela, Bogutiškė, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 163.

¹⁵ Ten pat, p. 192.

¹⁶ G. Zabiela, Bogutiškė, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 163.

¹⁷ Ф. В. Покровский К исследованию курганов и городищ на восточной окраине современной Литвы. *Труды IX археологического съезда. Т. II*, Москва, 1897, p. 190.

Žinoma, kad apie šių piliakalnių kasinėjimus spaudoje buvo skelbiama trumpa informacija. Tiriant paskutinįjį šio etapo piliakalnį pradėtas sistemingas piliakalnių bei radinių skaičiavimas.

2. II etapas: Ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai Šiaurės rytų Lietuvoje XX a. pradžioje – 1918 m.

II ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimų Šiaurės rytų Lietuvoje etapas prasideda nuo XX a. pradžios ir tęsiasi iki Lietuvos valstybės atkūrimo 1918 m. Šio etapo pradžioje piliakalnių tyrinėti pradėjo rusų archeologas Vladimiras Kaširskis, kuris mokėsi Peterburgo universiteto Teisės fakultete, o nuo 1906 m. paraleliai studijavo Peterburgo archeologijos institute.¹⁸

V. Kaširskis 1907 m. pradėjo tirti Mažulonių piliakalnį esantį Ignalinos rajone ir kasinėjimus vykdė iki 1908 m. Tyrimai buvo vykdomi šiaurinėje ir centrinėje piliakalnio dalyse,¹⁹ kur tyrėjas darbininkams nurodė padaryti skerspjūvį.²⁰ Piliakalnis buvo kasinėjamas netaisyklingų formų išėmomis, kasama per kastuvą, radiniai iš kastuvo išrenkami be jokios tvarkos.²¹ Tyrinėjimų metu aptiktas akmeninis įtveriamasis kirvis šlifuotu paviršiumi, rasta stulpinės konstrukcijos statinių liekanų, įvairios paskirties duobių, lipdytos keramikos brūkšniuotu paviršiumi su grūsto granito priemaišomis molio masėje bei vėlesnio laikotarpio radinių.²² Iš viso Mažulonių piliakalnyje buvo ištirtas 190 m² dydžio plotas.

Po Mažulonių piliakalnio tyrinėjimų P. Kulikauskas ir G. Zabiela vertino V. Kaširskio kasinėjimų metodiką ir teigė, kad V. Kaširskis buvo archeologas savamokslis, nors studijavo Peterburgo Archeologijos institute ten kasinėjimams reikalingų žinių jam nebuvo suteikta,²³ todėl jų teigimu jo piliakalnių tyrinėjimo darbai vyko sparčiai ir nelabai kruopščiai. V. Kaširskis apie savo tyrimus neparašė nieko ir jų nepaskelbė, tačiau Vajuonio ežero apylinkėse esančių pilkapių tyrimų ataskaitos santrauką 1907 m. paskelbė A. Spicynas.²⁴

2.1. Liudviko Kšivickio piliakalnių kasinėjimai

Antrasis šio etapo tyrinėtojas buvo Liudvikas Kšivickis, kuris iki I pasaulinio karo Šiaurės rytų Lietuvoje tyrinėjo keturis piliakalnius: Petrešiūnų (Rokiškio raj.), Dūkštelių I (Ignalinos raj.), Moškėnų, kitaip dar vadinamas Laukupėnų (Rokiškio raj.) ir Vorėnų (Molėtų raj.). Savo tyrinėjimų metodika L. Kšivickis išsiskyrė iš ankstesnius tyrinėjimus vykdžiusių mėgėjų archeologų, kadangi

¹⁸ J. Žukauskaitė 2004 m. www.aruodai.lt [interaktyvus]. Nuoroda tikrinta 2019-04-23. internetą: <http://www.aruodai.lt/paieska/asmuo.php?AId=1825>.

¹⁹ A. Merkevičius, L. Rameikaitė, Mažulonys, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.) *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 691-694.

²⁰ P. Kulikauskas, G. Zabiela, *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945m.)*, Vilnius, 1999, p. 165.

²¹ Ten pat, p. 166.

²² A. Merkevičius, L. Rameikaitė, Mažulonys, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.) *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 691-694.

²³ P. Kulikauskas, G. Zabiela, *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945m.)*, Vilnius, 1999, p. 165.

²⁴ J. Žukauskaitė 2004 m. www.aruodai.lt [interaktyvus]. Nuoroda tikrinta 2019-04-23. internetą: <http://www.aruodai.lt/paieska/asmuo.php?AId=1825>.

tyrimų metu stengdavosi ištirti visą piliakalnio aikštelę, taip pat tyrinėjimus aprašė straipsniuose lenkų kalba ir juos skelbdavo viešai.

2.1.1. Petrešiūnų piliakalnio tyrinėjimas

Pirmasis L. Kšivickio 1909 – 1910 m. kasinėjamas piliakalnis buvo Petrešiūnų esantis Rokiškio rajone.²⁵ Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, aikštelė ovali, pailga pietvakarių – šiaurės rytų kryptimi, 48 x 29 m dydžio, smailesniu šiauriniu galu, jo šlaitai statūs, 4 – 4,5 m aukščio, išskyrus 15 m aukščio šiaurės rytinį.²⁶ 1909 m. L. Kšivickis vykdė tik bandomuosius kasinėjimus, o 1910 m. kaip teigiama jo paties straipsnyje buvo vykdomi sistematiški kasinėjimai, kurie truko dešimt dienų. Tyrinėjimų metu dirbo 5 – 6 vyrai ir 10 – 12 vaikų.²⁷ Vaikai perrinkinėjo žemes, rinko radinius iš iškastos žemės. Kasinėjant Petrešiūnų piliakalnį buvo ištirta visa aikštelė – 915 m².²⁸ Kasinėdamas L. Kšivickis stengdavosi nukasti iki kultūrinio sluoksnio apačios (įžemio) ir aprašė jo storį, įvairiose aikštelės vietose. Petrešiūnų piliakalnio kultūrinis sluoksnis siekė 1,2 m, jame rasta akmenų grindiniai, židinių liekanos, įvairūs kauliniai, akmeniniai radiniai bei jų dalys, netrūko ir molinių, titnaginių, geležinių ir žalvarinių dirbinių bei jų dalių, brūkšniuotos keramikos ir gyvulių kaulų. Tyrinėjimų metu buvo sudaromos radinių lentelės, kuriose aprašoma kiek ir kokių radinių rasta. Baigęs kasinėti piliakalnį ir remdamasis rasta akmeniniais bei kauliniais radiniais tyrėjas daro išvadą, kad šio laikotarpio gyventojai plačiai naudojo kaulą, kadangi jiems trūko titnago. To pasekoje Petrašiūnų piliakalnį L. Kšivickis datuoja neolito pabaiga.²⁹

2.1.2. Dūkštelių I piliakalnio tyrinėjimas

Dūkštelių I piliakalnio Ignalinos rajone kasinėjimus L. Kšivickis vykdė 1909 m.³⁰ Piliakalnis įrengtas atskiroje, nupjauto kūgio formos kalvoje, aikštelė 32 m skersmens, ovalo formos, iškilusia centrine dalimi, šlaitai statūs, iki 15 m aukščio.³¹ L. Kšivickis teigia, jog ištyrė visą piliakalnio aikštelę, šlaitus ir pylimą.³² Piliakalnio aikštelės centre rado įgilintą duobę, manoma, kad piliakalnyje stovėjo

²⁵ L. Krzywicki, Piłkalia pod wsią Petraszunami. *Rocznik towarzystwa przyjaciół nauk w Wilnie*, 1911 – 1914, t. 5. Wilno, 1914, p. 1–27.

²⁶ E. Šatavičius, Petrešiūnai, A. Merkevičius, (sud. ir moksl. red.). *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 914.

²⁷ L. Krzywicki Piłkalia pod wsią Petraszunami. *Rocznik towarzystwa przyjaciół nauk w Wilnie*, 1911 – 1914, t. 5. Wilno, 1914, p. 1–27.

²⁸ Z. Baubonis, G. Zabiela (sud.), *Lietuvos piliakalniai. Atlasas*. Vilnius, 2005, t. 2, p. 352.

²⁹ L. Krzywicki, Piłkalia pod wsią Petraszunami. *Rocznik towarzystwa przyjaciół nauk w Wilnie*, 1911 – 1914, t. 5. Wilno, 1914, p. 1–27.

³⁰ L. Krzywicki, *gorno–litewskie. I. Grodzisko w Duksztach. II. Grodzisko w Warańcach. Pamiętnik fizyograficzny*, t. 22, dz. V. Warszawa, 1914, p. 18–32.

³¹ A. Merkevičius, L. Remeikaitė, Dūkšteliai (Dūkštas, senasis Dūkštas), A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 303.

³² L. Krzywicki, *Grodzisko gorno–litewskie. I. Grodzisko w Duksztach. II. Grodzisko w Warańcach. Pamiętnik fizyograficzny*, t. 22, dz. V. Warszawa, 1914, p. 14

įgilintas pastatas.³³ Dūkštelių I piliakalnio aikštelės pietvakarinėje dalyje tyrinėtojas fiksavo 40 – 50 cm storio, o šiaurinėje 10 – 25 cm storio kultūrinius sluoksnius, kuriuose aptiktos apskritos trijų židinių liekanos, rasta lipdytos keramikos brūkšniuotu paviršiumi, kauliniai, moliniai, akmeniniai dirbiniai, viename iš dirbinių buvo išlikę ir medžio likučių, aptikta tinko, gyvulių kaulų.³⁴

2.1.3. Moškėnų (Laukupėnų) piliakalnio tyrinėjimas

Toliau 1909 – 1911 m. L. Kšivickis tyrinėjo Moškėnų, kitaip vadinamą Laukupėnų, piliakalnį Rokiškio rajone.³⁵ Piliakalnis įrengtas atskiroje masyvioje kalvoje, kairiajame Laukupės upelio krante, aikštelė beveik keturkampė, pailga pietryčių – šiaurės vakarų kryptimi. Piliakalnio aikštelę šlaituose juosė du grioviai – pylimų žiedai, šlaitai statūs, 20 – 30 m aukščio.³⁶

Pirmiausia, 1909 m. buvo vykdyti žvalgomieji, bandomieji kasinėjimai, kurių metu buvo tirta 6 x 2 m perkasa. Plačios apimties kasinėjimai piliakalnyje pradėti vykdyti 1911 m., kuomet daugiausiai kasinėta buvo piliakalnio pakraščiuose ir ištirtas 860 m² dydžio plotas. Išleistame straipsnyje L. Kšivickis mini, kad piliakalnio kasinėjimus atliko 6 kasėjai, dirbo ir vaikai, o kasinėjimai truko pusę rugpjūčio mėnesio. Tyrėjas manė, jog piliakalnis mažiausiai kartą buvo rekonstruotas. Piliakalnyje aptiktas kultūrinis sluoksnis buvo iki 1 m storio, jame rasta titnaginių ir akmeninių peilių, ietigalių ir kt. dirbinių nuolaužų, taipogi ylos, kaltas, dildė bei žalvariniai papuošalai ir kiti įvairūs dirbiniai.³⁷ Piliakalnyje iškasti 6 – 7 pūdai (apie 100 kg.) keramikos ir kaulų.³⁸ Po atliktų tyrinėjimų L. Kšivickis išleido straipsnį, kuriame rašoma apie kultūrinio sluoksnio storį atskirose piliakalnio dalyse.³⁹ labai smulkiai aprašomas piliakalnis ir jo apylinkės, įtrauktos detalios lentelės, kuriose žymimi radinių išmatavimai, kiekis, jų svoris, sudarė kasinėjimų vietų ir rastų grindinių planus bei foto nuotraukas.⁴⁰

2.1.4 Vorėnų piliakalnio tyrinėjimas

Po dviejų metų, 1913 m. L. Kšivickis jau kasinėjo Vorėnų piliakalnį Molėtų rajone.⁴¹ Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, aikštelė apvali, 46 m skersmens, buvusi apjuosta pylimu, kuris

³³ Л. Крживицкий Последние моменты неолитической эпохи в Литве. Сборник в честь семидесятилетия Николая Дмитриевича Анучина. Москва, 1913, p. 1-17.

³⁴ A. Tautavičius (red.), Lietuvos TSR archeologijos atlasas, II Piliakalniai, t. 2, Vilnius, Mintis, 1975, p. 55.

³⁵ L. Krzywicki, Grodziska gorno–litewskie. Grodzisko na Gorze Ościkowej pod Rakiszkami. Pamiętnik fizyograficzny, 1917, t. XXIV, dz. V, tab. I–XIII, p. 2.

³⁶ G. Zabiela, Moškėnai (Laukupėnai), A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje, Vilnius, 2018, p. 741.

³⁷ Ten pat, p. 1-42.

³⁸ P. Kulikauskas, G. Zabiela, Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945m.), Vilnius, 1999, p. 156-157.

³⁹ L. Krzywicki Grodziska gorno–litewskie. Grodzisko na Gorze Ościkowej pod Rakiszkami. Pamiętnik fizyograficzny, 1917, t. XXIV, dz. V, tab. I–XIII, p. 1-42.

⁴⁰ L. Krzywicki Grodziska gorno–litewskie. Grodzisko na Gorze Ościkowej pod Rakiszkami. Pamiętnik fizyograficzny, 1917, T. XXIV, dz. V, tab. I–XIII, p. 2.

⁴¹ L. Krzywicki Grodzisko gorno–litewskie. I. Grodzisko w Duksztach. II. Grodzisko w Warańcach. Pamiętnik fizyograficzny, T. 22, dz. V. Warszawa, 1914, p. 18-32.

geriausiai išliko šiaurės vakariniame šone. Piliakalnio pylimas yra 0,5 m aukščio ir 6 m pločio, šlaitai statūs, 4 – 11 m aukščio.⁴²

Vorėnų piliakalnis priklausė dviem savininkams, todėl L. Kšivickis tyrinėjo tik vieno savininko piliakalnio dalį.⁴³ Piliakalnyje buvo tiriama šiaurinė aikštelės dalis, iš viso 750 m² dydžio plotas. Tyrinėjimų metu aptiktas 0,6 – 1,2 m storio kultūrinis sluoksnis, kuriame rasti akmenų grindiniai, kirveliai, trinamosios garnos, galastuvai, kauliniai įrankiai, geležiniai dirbiniai, brūkšniuota ir lygi keramika. Baigus piliakalnio kasinėjimus radiniai, įskaitant ir keramiką buvo kruopščiai surinkti, suskaičiuoti bei aprašyti, sudaryti brėžiniai ir lentelės, daromos radinių foto nuotraukos bei fotografuojami kasinėjimų epizodai.⁴⁴

Per šešerius metus (1907 – 1913 m.) Šiaurės rytų Lietuvoje buvo tyrinėti penki ankstyvieji piliakalniai. Šiuo laikotarpiu ištirtas piliakalnių plotas sudaro 2715 m². Piliakalnius tyrinėjo du archeologai V. Kaširskis ir L. Kšivickis. Pastarasis tyrėjas per kelis sezonus tyrė ne vieną, o net 4 piliakalnius ir tai buvo pirmasis toks atvejis Šiaurės rytų Lietuvoje. Laikui bėgant siekiama sužinoti tikslesnės informacijos apie piliakalnį. Pirmasis tyrinėtojas Šiaurės rytų Lietuvoje, kuris stengdavosi atidengti visą piliakalnio aikštelę ir paskelbti medžiagą apie 4 paties tirtus piliakalnius⁴⁵ buvo L. Kšivickis. Kasinėdamas tyrėjas fiksavo viską ką pastebėjo, sudarinėjo reikalingus planus, darė nuotraukas, atliko kaulų ir javų analizes, o svarbiausia, kad atliktų tyrimų rezultatai buvo skelbiami spaudoje, tačiau jo tyrimų eigoje nebuvo kreipiamas dėmesys į stratigrafiją, radinių išdėstymą, netyriami kultūriniai sluoksniai, tad galima teigti, jog pirmą kartą vyko plačios apimties nemoksliniai tyrinėjimai.

P. Kulikauskas, G. Zabiela savo knygoje „Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945 m.)“ teigia, kad iškastos medžiagos publikacijos parengtos kruopščiai, su anuomet gana gausiomis kokybiškomis iliustracijomis, pagrindinis dėmesys kreiptas į aptiktus radinius, mažiausiai dėmesio skirta keramikai, kuriai dėl jos gausumo L. Kšivickis manė skirti atskirą studiją, kurios nepadarė.⁴⁶

⁴² G. Zabiela, Vorėnai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.). *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 1245.

⁴³ L. Krzywicki Grodzisko gorno–litewskie. I. Grodzisko w Duksztach. II. Grodzisko w Warańcach. *Pamiętnik fizyograficzny*, T. 22, dz. V. Warszawa, 1914, p. 18-32.

⁴⁴ Л. Крживицкий Последние моменты неолитической эпохи в Литве. *Сборник в честь семидесятилетия Дмитрия Николаевича Анучина*. Москва, 1913, p. 1-17.

⁴⁵ P. Kulikauskas, G. Zabiela, *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945m.)*, Vilnius, 1999, p. 156-157.

⁴⁶ P. Kulikauskas, G. Zabiela, *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945m.)*, Vilnius, 1999, p. 156-157.

3. III etapas: Ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai Šiaurės rytų Lietuvoje 1918-1940 m.

Šiaurės rytų Lietuvoje piliakalniai nebuvo kasinėti nuo 1918 m. iki 1931 m., tačiau analizuojamame etape nuo 1931 m. Petras Tarasienka buvo vienintelis tyrėjas vykdęs piliakalnių kasinėjimus. P. Tarasienka per du sezonus tyrė net šešis piliakalnius: Kulionių (Molėtų raj.), Maniuliškių (Zarasų raj.), Mielėnų (Bajorai, Mičiūnai, Rokiškio raj.), Pakačinių (Dembiai, Zarasų raj.), Velikuškių I (Zarasų raj.), Vosgėlių (Zarasų raj.).

P. Tarasienka savo archeologijos bei istorijos žinias gilino savarankiškai padedamas Vytauto didžiojo universiteto profesorių ir Valstybės archeologijos komisijos narių Eduardo Volterio ir Vaclovo Biržiškos. P. Tarasienka aktyviai dalyvavo Valstybės archeologijos komisijos veikloje, parašė daugybę straipsnių ir knygų, jis siekė, kad valstybė sužinotų kuo daugiau apie archeologinius paminklus.⁴⁷ P. Tarasienka yra parašęs apie 100 skelbtų straipsnių, skirtų Lietuvos archeologijai, apie 16 knygų tarp jų ir grožinės literatūros kūrinių. P. Tarasienka darė piliakalnių topografinius planus,⁴⁸ domėjosi muziejininkyste.⁴⁹ XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigoje jis jau buvo sudaręs išsamų piliakalnių sąrašą, kuriame apytiksliai apskaičiavo bendrą piliakalnių skaičių Lietuvoje – per 1000.

50

3.1. Kulionių piliakalnio tyrinėjimas pirmojo tyrinėjimų sezono metu

Pirmasis 1931 m. P. Tarasienkos kasinėtas piliakalnis yra Kulionių Molėtų rajone.⁵¹ Piliakalnis yra Želvų ežero pietrytiniame krante tarp Želvų ir Trinktinio ežerų, įrengtas atskiroje masyvioje kalvoje, aikštelė yra keturkampė, pailga šiaurės rytų – pietvakarių kryptimi, 75 x 60 m dydžio, kiek iškilium viduriu, apjuosta dvigubu pylimų žiedu, piliakalnio šlaitai 30 m aukščio.⁵²

Kulionių piliakalnyje P. Tarasienka kasinėjo aikštelės pietrytinėje dalyje, čia iškasė 10 m² perkasą, kurioje aptiko 0,5 m storio kultūrinį sluoksnį,⁵³ o jame aptikta brūkšniuota ir žiesta keramika, gyvulių ir žvėrių kaulai, kaulinis adiklis, gylis, kuriame buvo rasti radiniai nebuvo nurodytas.⁵⁴

3.2. 5 piliakalnių tyrinėjimai antrojo tyrinėjimų sezono metu

Ypač aktyvus P. Tarasienka buvo 1933 m. kai vieno sezono metu tyrė net penkis piliakalnius: Maniuliškių, Mielėnų, Pakačinių, Velikuškių I ir Vosgėlių.

⁴⁷ P. Kulikauskas, G. Zabiela, *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945m.)*, Vilnius, 1999, p. 199-203.

⁴⁸ D. Steponavičienė, *Petras Tarasienka*, Vilnius, 1996, p. 34.

⁴⁹ Ten pat, p. 39.

⁵⁰ Z. Baubonis, G. Zabiela (sud.), *Lietuvos piliakalniai. Atlasas*, t. 1, Vilnius, 2005, p. 8-9.

⁵¹ A. Tautavičius (red.), *Lietuvos TSR archeologijos atlasas. Piliakalniai*, t. 2. Vilnius, 1975, p. 89.

⁵² G. Zabiela, Kulionys, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 570.

⁵³ A. Tautavičius (red.), *Lietuvos TSR archeologijos atlasas. Piliakalniai*, t. 2. Vilnius, 1975, p. 89.

⁵⁴ E. Koženevskaja, Bakalauro darbas, *Petro Tarasienkos ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai*, Vilnius 2014, p. 19.

3.2.1. Maniuliškių piliakalnio tyrinėjimas

Pirmasis P. Tarasenos 1933 m. tirtas Maniuliškių piliakalnis Zarasų rajone,⁵⁵ kuris yra 0,7 km į pietryčius nuo Kumpuolio ežero pietrytinio kranto, netoli Maniuliškių kaimo. Piliakalnis įrengtas aukštos kyšulyje, jo aikštelė trapezijos formos, pailga vakarų – rytų kryptimi, 50 m ilgio, 29 m pločio rytiniame, 18 m – vakariniame gale. Aikštelės vakariniame krašte supiltas 2 m aukščio, 20 m pločio pylimas, 5 m aukščio išoriniu šlaitu, šlaitai yra statūs iki 14 m aukščio.⁵⁶

Tyrėjas pamatavo piliakalnio aikštelę, šlaitus, pylimą, atliekamas topografinis planas, vėliau įvairiose aikštelės vietose iškasė 4 perkasas,⁵⁷ ištyrė bendrą 28 m² plotą, rado iki 1,2 m storio kultūrinį sluoksnį.⁵⁸ Kultūriniame sluoksnyje aptiko geležinių, kaulinių dirbinių, taip pat buvo rastas molinis plokščias svarelis, brūkšniuota, lygi, grublėta keramika ir gyvulių kaulai.⁵⁹

Tyrinėjimų ataskaitoje radinius P. Tarasenska pateikė kartu su jų matmenimis, išskyrus kaulus. Indų šukes sugrupavo į tris grupes bei suskaičiavo, pamatavo kaklelių ir dugnų dydžius, pateikė rastų keramikos fragmentų skaičių. P. Tarasenska remdamasis išoriniais piliakalnio įrengimais ir jame rasta radiniais, piliakalnį datavo apie I – IV a.⁶⁰

3.2.2. Mielėnių piliakalnio tyrinėjimas

Tais pačiais 1933 m. P. Tarasenska tyrinėjo Mielėnių Rokiškio raj. piliakalnį.⁶¹ Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, natūralios aukštos kyšulyje, aikštelė yra ovali, pailga, 30 x 26 m dydžio, šlaitai statūs, šiaurės rytų ir pietryčių pusėje 23 m aukščio, išskyrus žemą 2 – 3 m aukščio šiaurės rytinį.⁶²

P. Tarasenska Mielėnių piliakalnio aikštelės šiauriniame pakraštyje ir šlaite ištyrė 40 m² dydžio plotą, kuriame aptiktas nuo 0,8 iki 1,8 m kultūrinis sluoksnis.⁶³ Kultūriniame sluoksnyje aptikta akmeninių dirbinių, brūkšniuotosios, lygios ir grublėtos keramikos, šlako, o rytinėje papėdėje rastos akmeninės trinamosios garnos.⁶⁴ Aptiktas šukes tyrėjas išskyrė į tris grupes, pateikė informaciją apie

⁵⁵ Z. Baubonis, G. Zabiela, *Lietuvos piliakalniai. Atlasas*, t. 3. Vilnius, 2005, p. 412–413.

⁵⁶ G. Zabiela, Maniuliškės, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 668.

⁵⁷ Baigiamasis darbas Eva Koženevskaja, Petro Tarasenos ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai, Vilnius, 2014, p. 19.

⁵⁸ G. Zabiela, Maniuliškės, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 668.

⁵⁹ E. Grigalavičienė, *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1995, p. 35.

⁶⁰ E. Koženevskaja, Bakalauro darbas, *Petro Tarasenos ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai*, Vilnius, 2014, p. 21.

⁶¹ P. Tarasenska, Mielėnų piliakalnis. *Gimtasai kraštas*, Šiauliai, 1934, Nr. 2, p. 86–87.

⁶² E. Grigalavičienė, *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1995, p. 34.

⁶³ Ten pat, p. 35.

⁶⁴ G. Zabiela, Mielėnai (Bajorai, Mičiūnai), A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 717.

šukių skaičių rastų tam tikrame gylyje. Atsižvelgdamas į kultūriniame sluoksnyje aptiktus radinius P. Tarasenska Mielėnių piliakalnį priskyrė neolito laikotarpiui.⁶⁵

3.2.3. Pakačinių piliakalnio tyrinėjimas

Tyrinėtojas taipogi kasinėjo Pakačinių (Dembai) piliakalnį Zarasų rajone.⁶⁶ Piliakalnis yra nutolęs nuo Dėlinio ežero pietrytinio kranto pusšimtį metrų į pietvakarius nuo Vinčežerio ežero vakarinio kranto.⁶⁷ Pakačinių piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, aikštelė yra ovali, 35 m skersmens, šlaitai iki 11 m aukščio, bet šiaurinis šlaitas žemesnis.⁶⁸ Vakariniam pakraštyje P. Tarasenska tyrė 30 m² dydžio plotą.⁶⁹ Tyrimų metu aptiktas iki 1,5 m storio kultūrinis sluoksnis,⁷⁰ kuriame rasti du akmeniniai kirviai, vienas įtveriamasis, kitas – pentinis, lipdyta keramika, daugiausia brūkšniuotu, mažiau lygiu, glūdintu, gnaibytu ir grublėtu paviršiumi,⁷¹ išmatuotas jų kaklelių ir dugnų diametras,⁷² rastas galastuvas, kauliniai dirbiniai, geležies gargažės.⁷³ Radiniai sunumeruoti ir aprašyti, pateiktos radinių radimo vietos ir jų gylis, daromos foto nuotraukos bei piešiamas topografinis piliakalnio planas.⁷⁴ Atsižvelgus į radinius P. Tarasenska manė, jog šis piliakalnis yra apeiginis.⁷⁵

3.2.4. Velikuškių I piliakalnio tyrinėjimas

Ketvirtasis šiame sezone tiriamas piliakalnis Velikuškių I Zarasų rajone, kuris stūkso prie Sartų ežero kranto. Piliakalnio aikštelė ovali, 46 x 25 m dydžio, šlaitai nuo ežero pusės 18 – 19 m aukščio, iš kitos pusės daug žemesni, tik 4 m aukščio.⁷⁶ Kasinėjant Velikuškių piliakalnį P. Tarasenska atidengė beveik visą aikštelę ir dalį rytinio bei pietrytinio šlaito, o visa tyrimų apimtis siekė 1600 m² dydžio plotą. Piliakalnis buvo kasinėjamas siauromis perkasomis, vėliau jas sujungiant.⁷⁷ Tyrinėjimų metu aptiktas kultūrinis sluoksnis suardytas arimų ir buvusių degintinių kapų aikštelės centre nelikę.⁷⁸

⁶⁵ E. Koženevskaja, Bakalauro darbas, *Petro Tarasenos ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai*, Vilnius 2014, p. 20.

⁶⁶ П. Тарасенко, Городища Литвы. *Краткие сообщения института истории материальной культуры АН СССР*. Москва, Ленинград. Выпуск XLII, 1952, p. 89-90.

⁶⁷ A. Merkevičius, L. Remeikaitė, Pakačinės (Dembai), A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 829.

⁶⁸ E. Grigalavičienė, *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1995, p. 34.

⁶⁹ П. Тарасенко, Городища Литвы. *Краткие сообщения института истории материальной культуры АН СССР*. Москва, Ленинград. Выпуск XLII, 1952, p. 89-90.

⁷⁰ E. Grigalavičienė, *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1995, p. 34.

⁷¹ A. Merkevičius, L. Remeikaitė, Pakačinės (Dembai), A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 829.

⁷² E. Koženevskaja, Bakalauro darbas, *Petro Tarasenos ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai*, Vilnius 2014, p. 22-23.

⁷³ A. Merkevičius, L. Remeikaitė, Pakačinės (Dembai), A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 829.

⁷⁴ E. Koženevskaja, Bakalauro darbas, *Petro Tarasenos ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai*, Vilnius, 2014, p. 23.

⁷⁵ П. Тарасенко, Городища Литвы. *Краткие сообщения института истории материальной культуры АН СССР*. Москва, Ленинград. Выпуск XLII, 1952, p. 89-90.

⁷⁶ П. Тарасенко, Городища Литвы. *Краткие сообщения института истории материальной культуры АН СССР*. Москва, Ленинград. Выпуск XLII, 1952, p. 87-89.

⁷⁷ E. Grigalavičienė, *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1995, p. 9.

⁷⁸ Ten pat, p. 33.

Atidengęs perkakas šlaituose tyrinėtojas aptiko griovių ir kitų įtvirtinimo liekanų, aptikti 36 degintiniai kapai, kuriuos P. Tarasenska išskyrė į vyrų ir moterų kapus, pagal juose rastus radinius.⁷⁹ Kultūriniame piliakalnio sluoksnyje rasta akmeninių, molinių dirbinių, aptikta ir radinių susijusių su žalvarinių dirbinių gamyba, piliakalnyje surinkta įvairaus paviršiaus keramikos, aptikta šukių lygintu paviršium.⁸⁰ Tiriant Velikuškių I piliakalnį P. Tarasenska žymėdavo kultūriniame sluoksnyje rastus daiktus bei skirtingą radinių radimo gylį.⁸¹ Kai kurie radiniai ar įrengimai buvo aprašomi detaliau, išmatuojami, fotografuojami bei piešiami, sudaromos lentelės, kuriose radiniai grupuojami pagal rūšį, tipą, paskirtį ar keramikos savybes. Lentelėse pateikti radinių duomenys: aprašymas, matmenys, katalogo numeris, radimo vieta, pastabos, foto nuotraukos arba piešiniai. Kasinėjimų metu P. Tarasenska sudarė piliakalnio tyrinėjimo planą ir Velikuškių I piliakalnį datavo X – VIII a. pr. Kr. – IV – V a. po Kr.⁸²

3.2.5. Vosgėlių piliakalnio tyrinėjimas

Tais pačiais 1933 m. paskutinis tyrinėjamas piliakalnis buvo Vosgėlių Zarasų rajone. Piliakalnis yra netoli Salinėlio ežero, įrengtas atskiroje kalvoje, aikštelė keturkampė, pailga, 75 x 38 m dydžio, šlaitai 27 m aukščio.⁸³ Vosgėlių piliakalnio aikštelėje ir vakariniame šlaite ištirtas 144 m² plotas, aptiktas iki 1 m storio kultūrinis sluoksnis. I tūkst. pr. Kr. pradžia priklauso apatinė stratigrafiškai neišsiskyrusi kultūrinio sluoksnio dalis su akmeniniais kirviais, kauliniais smeigtukais, strėlėmis, adikliais.⁸⁴ Keramikos šukių skaičius pateiktas suskirsčius juos į grupes: lygiu ir šlifotu, grublėtu ir brūkšniuotu paviršiumi, gyvulių kaulais.⁸⁵ P. Tarasenska daug dėmesio skyrė įvairiems radiniams, apie juos pateikdamas nemažai detalios informacijos, tačiau didžiausią dėmesį skyrė keramikai, kurios pėdsakų daugiausia rasta perkasoje ir prie ugniaviečių. Tyrinėtojas pateikė detalią informaciją apie rastą keramiką, jos priemaišas, spalvą, gamybos būdą, dugnų, sienelių ir kaklelių matmenis, apdirbimo būdą, puošybą.⁸⁶

P. Tarasenos darbus archeologai vertino įvairiai. Viešumoje pasirodžius straipsniams apie 1931 – 1933 m. kasinėtus piliakalnius ir praėjus 20 dienų po tyrinėjimų publikacijos P. Tarasenska

⁷⁹ E. Koženevskaja, Bakalauro darbas, *Petro Tarasenos ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai*, Vilnius, 2014, p. 27.

⁸⁰ A. Merkevičius, L. Remeikaitė, Pakačinės (Dembai), A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 1191-1192.

⁸¹ E. Koženevskaja, Bakalauro darbas, *Petro Tarasenos ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai*, Vilnius, 2014, p. 26-27.

⁸² П. Тарасенко Городища Литвы. *Краткие сообщения института истории материальной культуры АН СССР*. Москва, Ленинград. Выпуск XLII, 1952, p. 87-89.

⁸³ G. Zabiela, Vosgėliai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 1247.

⁸⁴ G. Zabiela, Vosgėliai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 1247.

⁸⁵ П. Тарасенко Городища Литвы. *Краткие сообщения института истории материальной культуры АН СССР*. Москва, Ленинград. Выпуск XLII, 1952, p. 90.

⁸⁶ E. Koženevskaja, Bakalauro darbas, *Petro Tarasenos ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai*, Vilnius, 2014, p. 24.

buvo sukritikuotas archeologo J. Puzino, kuris kritiškai įvertino taip plačiai reklamuojamus P. Tarasenkos kasinėjimus. Jo manymu, P. Tarasenkos tyrimuose buvo daug netikslumų ir klaidų, taip pat J. Puzino teigimu, per tokį trumpą laiką negalima kruopščiai ištirti tiek daug piliakalnių, kadangi net patyrę archeologai tyrinėdami vieną piliakalnį užtrunka pora metų.⁸⁷ E. Grigalavičienė manė, kad P. Tarasenkos atliekami tyrimai buvo tinkami, nes buvo kreipiamas dėmesys į radinių stratigrafiją, stengiamasi nustatyti keramikos padėtį sluoksniuose, žymima jos radimo vieta,⁸⁸ tačiau P. Kulikauskas ir G. Zabiela turi visiškai priešingą nuomonę, anot jų, P. Tarasenkos tyrimų metodika buvo bloga ir pasenusi, nes kasinėjimams buvo naudojamas kastuvas, t. y. radinių rinkimas iš išmestų žemių.⁸⁹

Per labai trumpą laiką, du tyrimų sezonus, P. Tarasenska tyrinėjo šešis piliakalnius, kurių bendras tyrimų plotas yra 1852 m². Tyrimų metu fiksuojamas tyrimų plotas, apimtis, aptikti radiniai. Didelis dėmesys skirtas keramikos šukėms bei jų tipologijai, daromi topografiniai brėžiniai, foto nuotraukos, radinių piešiniai, piliakalniai datuojami. Atsižvelgdamas į surinktą informaciją P. Tarasenska piliakalnius grupuoja į dvi grupes: gyvenamuosius ir apeiginius. Po paskutiniųjų tyrinėjimų P. Tarasenska išleido straipsnį, rusų kalba, kuriame datavo piliakalnius ir mini, jog pirmieji atsirado neolito pradžioje,⁹⁰ tačiau dar po ketverių metų, 1956 m., P. Tarasenska savo knygoje Lietuvos piliakalniai jau teigė, jog pirmieji piliakalniai atsiranda II ir I tūkst. pr. Kr.⁹¹ Manoma, kad dėl spartaus piliakalnių kasinėjimo, metodikos trūkumo, kasinėjimo per „kastuvą“ bei dėmesio kreipimo į stratigrafiją stokos tyrinėtojas galėjo suklysti ar praleisti daug naudingos informacijos.

⁸⁷ R. Volkaitė-Kulikauskienė (red.), Apie Petro Tarasenkos ir Jono Puzino polemiką „Lietuvos aidas“ puslapiuose. *Lietuvos archeologija*, t. 9, Vilnius, 1992, p. 22-23.

⁸⁸ E. Grigalavičienė, *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1995, p. 9.

⁸⁹ P. Kulikauskas, G. Zabiela, *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945m.)*, Vilnius, 1999, p. 206.

⁹⁰ П. Тарасенко, Городища Литвы. *Краткие сообщения института истории материальной культуры АН СССР*. Москва, Ленинград. Выпуск XLII, 1952, p. 91.

⁹¹ P. Tarasenska, Lietuvos piliakalniai, Vilnius, 1956, p. 21.

4. IV etapas: Ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai Šiaurės rytų Lietuvoje 1940 – 1990 m.

II pasaulinio karo ir pokario metu 1948 m. buvo kasinėtas tik vienas Kalnočių piliakalnis Rokiškio rajone. Piliakalnį tyrinėjo Rokiškio kraštotyros muziejaus darbuotojai.⁹² Apie jų atliktus tyrinėjimus yra išlikę nedaug duomenų, kaip šis piliakalnis kasinėtas galima sužinoti tik iš P. Kulikausko 1949 m. vykdytos žvalgomosios archeologinės ekspedicijos ataskaitos. Piliakalnis yra maždaug į šiaurės vakarus nuo Apeikiškių ežero šiaurės vakarinio kranto, įrengtas atskiros didelės kalvos viršūnėje, aikštelė yra ovali, 50 x 25 m dydžio, 2 m aukštesne šiaurės rytine dalimi, šlaitai statūs – 28 m aukščio, išskyrus nuolaidų vos 2 m aukščio šiaurės rytinį šlaitą.⁹³ Piliakalnis buvo ariamas, todėl prastai išlikęs iki šių dienų.⁹⁴

P. Kulikausko žvalgomosios archeologinės ekspedicijos ataskaitoje nurodyta, kad 1948 m. Rokiškio kraštotyros muziejaus darbuotojai iškasė šešias duobes piliakalnio aikštelėje, keturkampės formos, 60 x 100 cm (3,6 m²) dydžio iki 20 – 40 cm gylio, rado kultūrinį sluoksnį.⁹⁵ Žvalgymų metu piliakalnio aikštelėje ir jo šlaituose rasta puodų šukių, daugiausia jų aptikta kultūriniame sluoksnyje, rasta ir įtveriamųjų kirvių, kirvukų išgrąžų ir brūkšniuotos keramikos, sudarytas piliakalnio planas ir padarytos foto nuotraukos.⁹⁶

Šį piliakalnį tyrinėjo ne pavieniai žmonės, o tam tikros institucijos, šiuo atveju Rokiškio kraštotyros muziejaus darbuotojai. Kiek žinoma, tarp muziejaus darbuotojų nebuvo archeologų, todėl negalima pasakyti, kad piliakalnyje buvo vykdomi moksliniai kasinėjimai.

⁹² Z. Baubonis, G. Zabiela, *Lietuvos piliakalniai. Atlasas*, t. 2. Vilnius, 2005, p. 338–339.

⁹³ G. Zabiela, Kalnočiai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 447.

⁹⁴ P. Kulikauskas *1949 m. žvalgomosios archeologinės ekspedicijos dienoraštis*. Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f.1, b. 3, p. 56.

⁹⁵ Ten pat, p. 56.

⁹⁶ Ten pat, p. 56–57.

4.1. Profesionalių archeologų mokslinių kasinėjimų pradžia

Praėjus 25 m. nuo 1948 m. Kalnočių piliakalnio kasinėjimų, 1973 m. vėl buvo pradėti kasinėti ankstyvieji piliakalniai Šiaurės rytų Lietuvoje. Kartu su šiais piliakalnių kasinėjimais Lietuvoje prasideda profesionalių archeologų kartų moksliniai piliakalnių kasinėjimai.

4.1.1. Spitrėnų piliakalnio tyrinėjimas

Mokslinė metodinė kultūros paminklų apsaugos taryba vadovaujama Juozo Markelevičiaus kartu su moksliniu bendradarbiu Romu Olišausku 1973 m. tyrinėjo Spitrėnų piliakalnį Utenos rajone.

97

Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, šlaitai 9 – 10 m aukščio, aikštelė buvo apie 45 – 50 m ilgio rytų – vakarų kryptimi ir 22 m² pločio.⁹⁸ Anksčiau piliakalnį iš visų pusių supo pelkės.⁹⁹ Spitrėnų piliakalnyje buvo atidarytas žvyro karjeras, todėl nukasta beveik pusė piliakalnio, vėliau piliakalnis buvo apleistas. Laikui bėgant piliakalnio šlaitai pradėjo griūti, būtent todėl buvo pradėti archeologiniai tyrinėjimai likusioje piliakalnio dalyje.¹⁰⁰ Piliakalnio aikštelė ilgą laiką buvo ariama ir apardyta kasant žvyrą, todėl buvo atliekami nedidelio masto žvalgomieji tyrinėjimai.¹⁰¹

Ištirtos keturios perkastos – 120 m², pirmasis plotas 25 m² tirtas aikštelės rytinėje dalyje,¹⁰² jame kultūrinis sluoksnis siekia 1,5 m storį, šiaurinėje dalyje aptiktas akmenimis apdėtas 2 m skersmens židinytis, kuriame aptikta keramika su ryškiai brūkšniuotu, lygiu ir nežymiai grublėtu paviršiumi, paukščių ir gyvulių kaulai, rasti ir keli akmenys ir kaulo dirbiniai, o 1,3 – 1,5 m gylyje aptikti keli keramikos fragmentai nežymiai brūkšniuotu paviršiumi.

Antrasis plotas – 50 m² aikštelės viduryje, čia kultūrinis sluoksnis nerastas.

Trečiasis plotas pietrytiniame piliakalnio šlaite – 30 m², jame kultūrinis sluoksnis šiaurinėje ploto dalyje siekė 70 cm, pietinėje – 30 cm. Aptikta šlaito sutvirtinimo žymių. Pietrytiniame nukasto piliakalnio šlaite ištirtas 15 m² plotas, tai gynybinės medinės užtvaros liekanos.¹⁰³ Tyrėjai sudarė

⁹⁷ J. Markelevičius, *Spitrėnų ir Vaikeso ežero salos piliakalnių (Utenos raj.) tyrinėjimų ataskaita. 1973 m. liepos 23–rugpjūčio 16 d.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 382, p. 3.

⁹⁸ Ten pat, p. 4.

⁹⁹ G. Zabiela, Spitrėnai, A. Markelevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 1060.

¹⁰⁰ J. Markelevičius, *Spitrėnų ir Vaikeso ežero salos piliakalnių (Utenos raj.) tyrinėjimų ataskaita. 1973 m. liepos 23–rugpjūčio 16 d.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 382, p. 1.

¹⁰¹ J. Markelevičius, R. Olišauskas, Spitrėnų (Utenos raj.) piliakalnio tyrinėjimai 1973 m. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje, 1972-1973 metais*. Vilnius, 1974, p. 12-13.

¹⁰² J. Markelevičius, *Spitrėnų ir Vaikeso ežero salos piliakalnių (Utenos raj.) tyrinėjimų ataskaita. 1973 m. liepos 23–rugpjūčio 16 d.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 382, p. 5.

¹⁰³ J. Markelevičius, R. Olišauskas, Spitrėnų (Utenos raj.) piliakalnio tyrinėjimai 1973 m. *Archeologiniai tyrimai Lietuvoje, 1972-1973 metais*. Vilnius, 1974, p. 12-13.

brėžinių bei piešinių sąrašą, yra ir Juozo Merkelevičiaus darytos nuotraukos.¹⁰⁴ Iš tyrinėjimuose surinktos medžiagos piliakalnis datuojamas nuo I tūkst. pr. Kr. iki IV a. po Kr.¹⁰⁵

4.1.2 Narkūnų piliakalnių tyrinėjimai

Archeologai Regina Kulikauskienė ir Pranas Kulikauskas 1976 – 1978 m. tyrė Narkūnų piliakalnius (Didįjį ir Mažąjį) Utenos rajone. Prieš tai Narkūnų piliakalniai jau buvo tyrinėtas 1835 m. P. Vilčinskio.

Per tris sezonus, Didžiajame Narkūnų piliakalnyje iš viso buvo ištirtas 660 m² dydžio plotas.¹⁰⁶ Tyrinėjama visa piliakalnio vakarinė dalis, padaryti skersinis ir išilginis pylimo pjūviai.¹⁰⁷ Tyrimų metu aptiktas kultūrinis sluoksnis, kuris siekė 3,3 m storį, jame aptikti trys piliakalnio apgyvendinimo etapai.¹⁰⁸ Ankstyviausias yra I tūkst. pr. Kr. sluoksnis, antrasis sluoksnis priskirtas vėlyvajam žalvario ir ankstyvajam geležies amžiui, I tūkst. pradžia, o trečias kultūrinis sluoksnis datuotas II tūkst. pradžioje.¹⁰⁹

Ankstyviausio laikotarpio sluoksnis yra storiausias.¹¹⁰ Šiame etape rasta dvi medinių 8 – 18 cm storio stulpų eilės, tvora buvo pinta iš šakų, ne kartą degusi ir taisyta, jos vidinėje pusėje aikštelės kraštas sutvirtintas moliu ir 0,8 m pločio akmenų grindiniu. Šis sluoksnis datuojamas I tūkst. pr. Kr. Antrajame etape, I tūkst. pradžioje aikštelės pakraščiuose iš molio suplūktas 1 m aukščio pylimas, o trečiajame etape, II tūkst. pradžioje senųjų tyrinėjimų metu surasta daugiau kaip tūkstantis radinių bei apie 10 tūkstančių keramikos šukių, rasti įvairūs žalvariniai, kauliniai, geležiniai namų apyvokos daiktai ir įrankiai bei keli tūkstančiai brūkšniuotos keramikos šukių, trinamosios girtos, rasta apyrankių liejimo formų.¹¹¹ Archeologų tyrinėjimo metu Narkūnų piliakalnyje aptiktos netaisyklingų formų duobės. Manoma, kad jos išlikę po 1835 m. P. Vilčinskio atliktų kasinėjimų.¹¹²

Vėliau, 1978 m. naudojant tuos pačius metodus tyrinėtas ir Mažasis Narkūnų piliakalnis, kuriame P. Kulikauskas vakarinėje dalyje ir pylime iškasė 62 m² dydžio plotą. Iškastame plote

¹⁰⁴ J. Markelevičius, *Spitrėnų ir Vaikeso ežero salos piliakalnių (Utenos raj.) tyrinėjimų ataskaita. 1973 m. liepos 23–rugpjūčio 16 d.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 382, p. 20–21.

¹⁰⁵ J. Markelevičius, R. Olišauskas, *Spitrėnų (Utenos raj.) piliakalnio tyrinėjimai 1973 m. Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1972 ir 1973 metais.* Vilnius, 1974, p. 13.

¹⁰⁶ R. Kulikauskienė, P. Kulikauskas, *Narkūnų (Utenos raj.) archeologinių paminklų 1976 ir 1977 metų tyrinėjimai. Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1976–1977 metais.* Vilnius, 1978, p. 85.

¹⁰⁷ R. Volkaitė-Kulikauskienė, A. Luchtanas, 1980. Narkūnų (Utenos raj.) „Didžiojo“ piliakalnio tyrinėjimai 1978 metais. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1978 ir 1979 metais.* Vilnius, 1980, p. 29–32.

¹⁰⁸ A. Merkevičius, Narkūnai I, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 751.

¹⁰⁹ R. Kulikauskienė, *Narkūnų didžiojo piliakalnio tyrinėjimų rezultatai (Apatinis kultūrinis sluoksnis). Lietuvos archeologija*, t. 5. Vilnius, 1986, p. 6.

¹¹⁰ E. Grigalavičienė, *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1995, p. 29.

¹¹¹ R. Volkaitė-Kulikauskienė, Narkūnų didžiojo piliakalnio tyrinėjimų rezultatai (apatinis kultūrinis sluoksnis). E. Grigalavičienė (red.), *Lietuvos archeologija. Ankstyvieji šiaurės rytų Lietuvos piliakalniai*, t. 5. Vilnius, 1986, p. 6–32.

¹¹² P. Kulikauskas, G. Zabiela, *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945m.)*, Vilnius, 1999, p. 28.

suurasta akmeninio kirvio dalis, geležinis smeigtukas, brūkšniuotos keramikos, angliukų, tinko gabaliukų, molinio tiglio dalis.¹¹³ Šie tyrinėjimai detaliau papildė ankščiau turėtus duomenis, buvo sudaryti piliakalnių bei tyrinėtų plotų brėžiniai, žymimos stulpaviečių, akmeninių grindinių vietos, daromi židinių ir jų pjūvių planai, visi radiniai buvo sugrupuojami, leidžiami straipsniai, daromos foto nuotraukos net ir pastatų rekonstrukcijos. Pirmą kartą tiriant ankstyvuosius Šiaurės rytų Lietuvos piliakalnių buvo atlikta Narkūnų piliakalnio spalvotųjų metalų dirbinių spektrinė analizė.

4.1.3. Neveriškių piliakalnio tyrinėjimas

Neveriškių piliakalnio Švenčionių rajone, 1976 – 1978 m. tyrinėjimus vykdė Istorijos institutas. Instituto tyrimų grupei vadovavo Elena Grigalavičienė.¹¹⁴ Neveriškių piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, aikštelė ovali, 60 m ilgio ir 50 m pločio, orientuota pietvakarių – šiaurės rytų kryptimi, šlaitai nuolaidūs tik rytinis statesnis ir aukštesnis – iki 7 m aukščio, rytinėje, šiaurės rytinėje ir pietrytinėje papėdėse piliakalnį juosia Kunokinės upelis, iš pietų ir pietvakarių – pelkėtos pievos.¹¹⁵

Tyrinėjant atidengta beveik visa piliakalnio aikštelė, ištirtas plotas siekia 1486 m² plotą, rastas kultūrinis sluoksnis iki 1 m.¹¹⁶ Rastos pastatų liekanos, aptikta 622 įvairūs dirbiniai ir apie keturis tūkstančius keramikos šukių, didžiausią dalį radinių sudarė akmenis ir kaulo dirbiniai (apie 550), rasta raginių, molinių ir metalinių radinių, beveik visi jie aptikti pagrindiniame kultūriniame sluoksnyje, metaliniai ir dalis akmeninių rasti suartame sluoksnyje.¹¹⁷ Atsižvelgiant į tiriamame plote aptiktus radinius piliakalnis datuotas II tūkst. pr. Kr. - I tūkst. pr. Kr.¹¹⁸

4.1.4. Sokiškių piliakalnio tyrinėjimas

Po dviejų metų, 1980 – 1983 m., tris sezonus, E. Grigalavičienė tyrė Sokiškių piliakalnį Ignalinos rajone. Šiaurės vakarinėje ir šiaurės rytinėje dalyse ištirtas 1115 m² dydžio plotas.¹¹⁹ Piliakalnis įrengtas atskiroje, masyvioje kalvoje, aikštelė iškilusia centrine dalimi, stačiakampio formos, pailga pietvakarių – šiaurės rytų kryptimi, jos ilgis 65 – 70 m, plotis – 60 m.¹²⁰

¹¹³ P. Kulikauskas Narkūnų (Utenos raj.) „Mažojo“ piliakalnio tyrinėjimai 1978 metais. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1978 ir 1979 metais*. Vilnius, 1980, p. 32–35.

¹¹⁴ E. Grigalavičienė, *Neveriškių piliakalnio (Ponų kalno) Švenčionių raj., Švenčionių apyl., 1978 metų birželio 24–rugpjūčio 2 d. tyrinėjimų ataskaita*. Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 681. p. 1.

¹¹⁵ A. Merkevičius, L. Remeikaitė, Neveriškė, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 769.

¹¹⁶ E. Grigalavičienė, *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1995, p. 28.

¹¹⁷ E. Grigalavičienė, Neveriškių piliakalnis. Švenčionių apyl. ir raj. *Lietuvos archeologija*, t. 5. Vilnius, 1986, p. 62.

¹¹⁸ E. Grigalavičienė, Neveriškių piliakalnis. E. Grigalavičienė (red.), *Lietuvos archeologija. Ankstyvieji šiaurės rytų Lietuvos piliakalniai*, t. 5. Vilnius, 1986, p. 85.

¹¹⁹ E. Grigalavičienė, Sokiškių piliakalnis. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1982 ir 1983 metais*. Vilnius, 1984, p. 22.

¹²⁰ E. Grigalavičienė, Sokiškių piliakalnis. E. Grigalavičienė (red.), *Lietuvos archeologija. Ankstyvieji šiaurės rytų Lietuvos piliakalniai*, t. 5. Vilnius, 1986, p. 89–90.

Tyrimų vadovė išskyrė penkis piliakalnio apgyvendinimo etapus. Seniausių gyvenimo pėdsakų, pasak E. Grigalavičienės, neišliko.¹²¹ Aptiktas kultūrinis sluoksnis siekia nuo 0,8 m. vietomis iki 2 m storio, Surinkta apie 650 dirbinių ir 10000 keramikos fragmentų, rasta daug akmeninių, kaulinių, molinių, geležinių ir žalvarinių dirbinių taip pat įvairaus paviršiaus keramikos. Sokiškių piliakalnyje atlikti osteologiniai tyrimai.¹²² Apie piliakalnį surinkta informacija nurodo, kad piliakalnis datuojamas I tūkst. pr. Kr.¹²³

4.1.5. Kulionių piliakalnio tyrinėjimas

Tais pačiais metais, 1983 m. Eugenija Butėnienė vykdė nedidelės apimties tyrimus Kulionių piliakalnyje Molėtų rajone.¹²⁴ Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, aikštelė yra keturkampė, pailga šiaurės rytų – pietvakarių kryptimi, 75 x 60 m dydžio, piliakalnio šlaitai 30 m aukščio.¹²⁵ E. Butėnienė piliakalnio aikštelės pietvakariniame pakraštyje ištyrė 2 m² dydžio plotą, kultūrinio sluoksnio nerado.¹²⁶ Remiantis žvalgymų metu rasta radiniais, piliakalnis datuojamas ankstyvajame geležies amžiuje, I tūkst. pr. Kr.¹²⁷

4.1.6. Kerelių piliakalnio tyrinėjimas

Po metų, 1984 m. pradėti Kerelių piliakalnio Kupiškio rajone kasinėjimai, kurie tęsėsi iki 1985 m. Archeologinių kasinėjimų tyrimų vadovė buvo E. Grigalavičienė.¹²⁸ Piliakalnis įrengtas pelkėmis apjuostoje atskiroje kalvoje, aikštelė keturkampė, pailga šiaurės vakarų – pietryčių kryptimi, 30 x 19 m dydžio, šlaitai statūs, 5 – 6 m aukščio.¹²⁹

E. Grigalavičienė ištyrė visą piliakalnio aikštelę – 568 m². Rado iki 2 m storio kultūrinį sluoksnį, kuriame išskyrė 3 horizontus, piliakalnis buvo apjuostas 2 m ir 0,5 m gylio grioviu, taip pat buvo įrengta medinė užtvara, vėliau griovys buvo užpildytas, aikštelės kraštuose pastatyti stulpinės konstrukcijos pastatai, jų vietas žymi 12 židinių liekanos.¹³⁰

¹²¹ E. Grigalavičienė, Sokiškių piliakalnis. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1980 ir 1981 metais*. Vilnius, 1984. p. 24-27.

¹²² E. Grigalavičienė, *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1995, p. 30-31.

¹²³ E. Grigalavičienė, Sokiškių piliakalnis. E. Grigalavičienė (red.), *Lietuvos archeologija. Ankstyvieji šiaurės rytų Lietuvos piliakalniai*, t. 5. Vilnius, 1986, p. 131-132.

¹²⁴ Z. Baubonis G. Zabiela, *Lietuvos piliakalniai: atlasas*, t. 2. Vilnius, 2005, p. 118–119.

¹²⁵ G. Zabiela, Sokiškės, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 505.

¹²⁶ Z. Baubonis, G. Zabiela (sud.), *Lietuvos piliakalniai. Atlasas*, t. 2. Vilnius, 2005, p. 118–119.

¹²⁷ G. Zabiela, Kulionys, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 505.

¹²⁸ E. Grigalavičienė Kerelių piliakalnio tyrinėjimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1984 ir 1985 metais*. Vilnius, 1986, p. 24.

¹²⁹ E. Grigalavičienė, *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1995, p. 36.

¹³⁰ E. Grigalavičienė, Kerelių piliakalnio tyrinėjimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1984 ir 1985 metais*. Vilnius, 1986, p. 24

E. Grigalavičienės teigimu apatinis sluoksnis yra labai suardytas, jame rasta kaulinių radinių, brūkšniuota ir lygių paviršiumi keramika bei keli žalvariniai radiniai. Viduriniajame rasta daugiausiai radinių, kadangi šis kultūrinis sluoksnis storiausias. Jame geriausiai išlikę gyvenamųjų pastatų ir kitų statinių pėdsakai, įtvirtinimų liekanos, rasta geležinių, žalvarinių dirbinių, molinės liejimo formos, brūkšniuota profiliuota bei tiesi ir lygi keramika ir kt.

Viršutinis kultūrinis sluoksnis apardytas, jame surasti vėlyvieji geležiniai, žalvariniai dirbiniai, keramika grublėtu ir lygiu paviršiumi.¹³¹

Piliakalnis tyrinėtas kruopščiai, kreipiamas dėmesys į stratigrafiją, žymima radinių radimo vieta, daromi brėžiniai, didelis dėmesys kreipiamas į stulpaviečių vietas, vykdomi didelės apimties moksliniai tyrinėjimai. Kerelių piliakalnis datuojamas I tūkst. pr. Kr. II puse.¹³²

Kerelių piliakalnį 1984 m. kasinėjo ir Vytautas Daugudis, jis piliakalnio aikštelėje ištyrė 4 bendro 1 m² ploto šurfus, aptiko 45 – 70 cm storio kultūrinį sluoksnį.¹³³

4.1.7. Antalgės ir Juodonių piliakalnių tyrinėjimai

Antalgės piliakalnį Utenos rajone 1986 m. tyrė G. Zabiela.¹³⁴ Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, aikštelė ovali, pailga šiaurės rytų – pietvakarių kryptimi, 13 x 9 m dydžio. Šlaitai iki 8 m aukščio.¹³⁵ Tirta visa piliakalnio aikštelė – 80 m² dydžio plotas, aptiktas 3 x 0,5 m dydžio akmenų grindinys, kultūrinio sluoksnio pėdsakų nerasta, nebuvo rasta ir jokių archeologinių radinių, todėl piliakalnį datuoti sunku.¹³⁶

Tais pačiais metais, E. Grigalavičienė pradėjo tyrinėti Juodonių piliakalnį esantį Rokiškio rajone, kasinėjimai tęsėsi du sezonus iki 1987 m.¹³⁷ Piliakalnis įrengtas kalvoje, pelkėto slėnio krašte, aikštelė keturkampė, pailga rytų – vakarų kryptimi, 45 x 40 m dydžio, iki 2 m aukštesne rytine – pietrytine dalimi, šlaitai 4,5 m (rytinis) ir 14 m (pietinis) aukščio.¹³⁸ Piliakalnio aikštelėje E. Grigalavičienė tyrė 228,5 m² dydžio plotą, rado iki 2 m storio kultūrinį sluoksnį, I tūkst. pr. Kr. antrosios pusės – XIII a. kultūrinis sluoksnis dalijamas į 3 horizontus.¹³⁹ Ankstyviausiame kultūriniaame sluoksnyje rasti trys pentiniai kirvių fragmentai, dirbinys su pradėta gręžti skylė,

¹³¹ E. Grigalavičienė, *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1995, p. 36-37.

¹³² Ten pat, p. 36.

¹³³ E. Grigalavičienė Kerelių piliakalnis. *Lietuvos archeologija*, t. 8. Vilnius, 1992, p. 85–105.

¹³⁴ G. Zabiela, Antalgės piliakalnio tyrinėjimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1986 ir 1987 metais*. Vilnius, 1988, p. 39–40.

¹³⁵ G. Zabiela, Kereliai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 505.

¹³⁶ G. Zabiela, Antalgės piliakalnio tyrinėjimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1986 ir 1987 metais*. Vilnius, 1988, p. 39–40.

¹³⁷ E. Grigalavičienė, Juodonių piliakalnio (Rokiškio raj.) tyrinėjimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1986 ir 1987 metais*. Vilnius, 1988, p. 32.

¹³⁸ Ten pat, p. 31.

¹³⁹ Ten pat, p. 32-35.

kauliniai dirbiniai, adatos, adiklis, verpstukas, trys smeigtukai, taip pat įvairaus paviršiaus keramikos.¹⁴⁰ Ankstyviausias sluoksnis datuotas I tūkst. pr. Kr. II pusė.¹⁴¹

4.1.8. Kulionių, Papravalės ir Pakalnių piliakalnių tyrinėjimai

Kulionių piliakalnis esantis Molėtų rajone pakartotinai buvo kasinėjamas Rimutės Rimantienės 1988 m., kadangi 1931 m. šį piliakalnį kasinėjo Petras Tarasenska.

R. Rimantienė statomo stogastulpio vietoje ištyrė 3 m² plotą, rado 0,5 m storio kultūrinį sluoksnį su grublėta keramika.¹⁴² Tokius tyrinėjimus galima įvardinti mažos apimties moksliniais kasinėjimais.

Egidijus Šatavičius kartu su Roku Radzevičiumi ir Livija Kelevišiūte 1988 – 1989 m. tyrinėjo Papravalės piliakalnį Ignalinos rajone.¹⁴³ Piliakalnio aikštelė suapvalinto trikampio formos, maždaug 1 m aukštesniu šiaurės rytiniu kampu ir daugiau nei 1 m pažemėjančiu pietrytiniu galu, ji apie 40 – 44 m ilgio šiaurės vakarų – pietryčių kryptimi ir apie 34 m pločio šiaurės vakariniame pakraštyje, aikštelės šiaurės vakariniame pakraštyje galėjo būti supiltas neaukštas pylimas, kuris dabar beveik visiškai nuardytas.

Tyrinėtojai Papravalės piliakalnyje ir jo aplinkoje iškasė 5 šurfus po 0,5 m², tačiau neįmanoma pasakyti kiek iš jų buvo iškasti pačiame piliakalnyje, kadangi tikslios informacijos nėra. Piliakalnio aikštelėje aptikta 20 – 30 cm kultūrinis sluoksnis, jame rasta lipdytinių molinių indų šukių su grūsto granito priemaiša molio masėje ir lygiu bei brūkšniuotu išoriniu paviršiumi (dalies šukių brūkšniuotas ir vidinis paviršius) indų būta tiesiomis ir truputį atloštomis bei profiliuotomis sienelėmis, taip pat rasta gyvūnų kaulų fragmentų, degto molio, tinko trupinių, degusių riedulių ir jų skeveldrų, keramikinių pasvarų ir verpstukų fragmentų.¹⁴⁴

Pratęsdamas 1836 m. P Vilčinskio tyrinėjimus, 1989 m. G. Zabiela pradėjo tyrinėti Pakalnių piliakalnį Veteikiuose Utenos rajone. G. Zabiela tyrė aikštelės centrinėje dalyje atstatomo kryžiaus vietoje 16 m² dydžio plotą, rado iki 35 cm storio kultūrinį sluoksnį su stulpavietėmis, židiniu, brūkšniuota, lygia ir grublėta keramika, gyvulių kaulais.

¹⁴⁰ E. Grigalavičienė, *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1995, p. 38-39.

¹⁴¹ E. Grigalavičienė, Juodonių piliakalnio (Rokiškio raj.) tyrinėjimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1986 ir 1987 metais*. Vilnius, 1988, p. 36.

¹⁴² Z. Baubonis, G. Zabiela, *Lietuvos piliakalniai. Atlasas*, t. 2. Vilnius, 2005, p. 118–119.

¹⁴³ E. Šatavičius, Papravalė, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.) *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 871-873.

¹⁴⁴ Ten pat, p. 871-873.

Darbo vadovo G. Zabielos pateiktose išvadose nurodoma, kad atsižvelgiant į kultūriniame sluoksnyje rastą keramiką galima manyti, jog aikštelės centre žmonės gyveno m. e. pradžioje. Išorinė piliakalnio išvaizda parodo, kad piliakalnis buvo naudojamas ir kiek vėliau.¹⁴⁵

Apibendrinant IV ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimo Šiaurės rytų Lietuvoje etape atliktus tyrimus, galima teigti, kad apie 1948 m. tirtą piliakalnį beveik nieko nėra žinoma, o tikrieji profesionalių archeologų kasinėjimai prasidėjo aštunto dešimtmečio viduryje. Aprašomuoju laikotarpiu tirta net keturiolika piliakalnių, kuriuos tyrė dvylika profesionalių archeologų. Bendras Piliakalniuose ištirtas plotas sudaro 4347,6 m², todėl galima drąsiai teigti, jog šiame etape, nuo aštunto dešimtmečio prasidėjo išsamūs piliakalnių moksliniai tyrinėjimai, kuriuos atliekant dėmesys skiriamas kultūrinio sluoksnio stratigrafijai, daromi pylimų ir šlaitų pjūviai, piešiamos pastatų rekonstrukcijos, tiriamos ir piliakalnių papėdžių gyvenvietės, piliakalnius pradėjo tyrinėti ne pavieniai žmonės, todėl buvo rengiamos grupinės ekspedicijos,¹⁴⁶ buvo vykdomi įvairios apimties kasinėjimai, pateikiama išsami tyrinėjimų informacija, leidžiami moksliniai darbai piliakalnių tematika. Nauja tyrimų metodika padėjo gauti išsamesnių duomenų apie statinius, pastatus, įtvirtinimus, naudoti pagrindiniai datavimo metodai – stratigrafinis ir tipologinis.

¹⁴⁵ G. Zabiela, Pakalnių piliakalnio (Utenos raj.) tyrinėjimai 1989 m. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1988 ir 1989 metais*. Vilnius, 1990, p. 35–36.

¹⁴⁶ E. Grigalavičienė, *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1995, p. 9.

5. V etapas: Ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai Šiaurės rytų Lietuvoje 1990 – 2017 m.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę palaipsniui ėmė keistis mokslo ir paminklo saugos sistemos. Tai turėjo įtakos piliakalnių tyrimams, moksliniai plačios apimties kasinėjimai beveik išnyko, tačiau pagausėjo smulkesnių paminklo sauginių tyrimų.¹⁴⁷

Daugailių 1 piliakalnis esantis Utenos rajone G. Zabielos buvo kasinėjamas 1990 m.¹⁴⁸ Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, aikštelė ovali, pailga pietryčių – šiaurės vakarų kryptimi, 46 x 30 m dydžio, šlaitai 10 – 12 m aukščio. Archeologas aikštelėje ištyrė 1 m² dydžio šurfą. Tirdamas vietą kryžiui statyti aptiko tik XVII – XVIII a. stovėjusios bažnyčios pamatų liekanas griautinį kapą.¹⁴⁹ Taip pat rasta brūkšniuotos bei lygiu paviršiumi keramikos. Piliakalnis datuojamas ankstyvuoju geležies amžiumi.¹⁵⁰

Algirdas Girininkas 1993 m. tyrinėjo Adutiškio piliakalnį Švenčionių rajone.¹⁵¹ Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, aikštelė ovali, pailga pietryčių – šiaurės vakarų kryptimi, 70 x 30 m dydžio, šlaitai 12 – 15 m aukščio.¹⁵² Piliakalnyje tirtas bendras 0,5 m² dydžio plotas (du maži šurfai), rastas 50 cm storio kultūrinis sluoksnis, viršutinėje sluoksnio dalyje aptikta lipdytos keramikos lygiu paviršiumi, o apatiniame brūkšniuotos keramikos, pietrytinėje piliakalnio dalyje rasta akmenų grindinių, lygios ir brūkšniuotos keramikos, molio bei tinko.¹⁵³

Tais pačiais metais, 1993 m. A. Girininkas Švenčionių rajone tyrinėjo ir Stajėtiškio piliakalnį.¹⁵⁴ Piliakalnio aikštelė pietryčių – šiaurės vakarų kryptimi, netaisyklingo ovalo formos, apie 80 m ilgio ir 20 – 40 m pločio su kiek aukštesne pietrytine dalimi, šlaitai siekia 15 – 18 m aukštį. Vakarinėje papėdėje esama, kaip manoma, gyvenvietės liekanų.¹⁵⁵ Piliakalnį surado A. Girininkas ir V. Semėnas, jo aikštelėje buvo ištirti du šurfai po 0,25 m², rastas apie 40 – 45 cm storio kultūrinis sluoksnis, o jame aptikta lipdytinių lygiu ir brūkšniuotu išoriniu paviršiumi indų šukės, molio, tinko trupinių, gyvūnų kaulų, cilindrinis molinis verpstukas. Daromos bandomosios perkastos, radiniai

¹⁴⁷ Z. Baubonis, G. Zabiela, (sud.) Lietuvos piliakalniai. Atlasas, t. 1, Vilnius, 2005, p. 10.

¹⁴⁸ Z. Baubonis, G. Zabiela, (sud.) Lietuvos piliakalniai. Atlasas, t. 3, Vilnius, 2005, p. 218–219.

¹⁴⁹ G. Zabiela, Daugailiai I, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.) *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 229.

¹⁵⁰ Z. Baubonis, G. Zabiela, (sud.) Lietuvos piliakalniai. Atlasas, t. 3, Vilnius, 2005, p. 218–219.

¹⁵¹ A. Girininkas, Nauji archeologiniai paminklai Rytų Lietuvoje. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992 ir 1993 metais*. Vilnius, 1994, p. 292–298.

¹⁵² G. Zabiela, Adutiškis, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 23.

¹⁵³ A. Girininkas, Nauji archeologiniai paminklai Rytų Lietuvoje. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992 ir 1993 metais*. Vilnius, 1994, p. 292–298.

¹⁵⁴ Ten pat, p. 292–298.

¹⁵⁵ E. Štavičius, Stajėtiškis, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 1064.

fiksuojami, norint išsiaiškinti kokio amžiaus yra šis piliakalnis ar kada nors jis buvo gyvenamas, piliakalnis datuotas I tūkst. pr. Kr.¹⁵⁶

Po trijų metų, 1996 m. Povilas Tebeliškis tyrinėjo Bryzgių piliakalnį esantį Rokiškio rajone.¹⁵⁷ Piliakalnis įrengtas kalvos kyšulyje, aikštelė trikampė, pailga šiaurės vakarų – pietryčių kryptimi, 65 m ilgio, 45 m pločio pietrytinėje dalyje, piliakalnio šlaitai vidutinio statumo iki 10 m aukščio.¹⁵⁸ P. Tebeliškis piliakalnio aikštelėje ištyrė 70 m² plotą, kuriame buvo iškastos keturios perkasos¹⁵⁹ ir identifiкуotas 35 cm storio kultūrinis sluoksnis su brūkšniuota keramika, židiniu, stulpavietėmis.¹⁶⁰

Antrą kartą, 1997 m. Spitrenų piliakalnis Utenos rajone buvo kasinėjamas archeologo Romo Jarockis. Pirmas minėto piliakalnio kasinėjimas vykdytas 1973 m. J. Merkelevičiaus ir R. Olišausko. R. Jarockis piliakalnyje tyrė 233 m² plotą, kuriame aptiktas kultūrinis sluoksnis, jo storis siekia 1,5 m. Piliakalnyje rastos trys stulpavietės, ištirta ūkinė duobė, aptikta akmeninių dirbinių, titnago skaldytiniai bei keliolika smulkių lipdytinės įvairaus paviršiaus keramikos dalių. Vykdomų kasinėjimų metu iškastos žemės panaudotos sutvirtinti griūvantį piliakalnio pietinį šlaitą.¹⁶¹ Archeologo tikslas buvo ištirti griūvantį piliakalnį, todėl buvo kasama šurfais, atkreiptas didelis dėmesys į stratigrafiją, daromos nuotraukos bei brėžiniai, tai rodo, kad piliakalnyje atlikti didelės apimties moksliniai tyrinėjimai.

Povilas Tebeliškis 1999 m. kasinėjo Degėsių piliakalnį Utenos rajone.¹⁶² Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, aikštelė ovali, pailga šiaurės rytų – pietvakarių kryptimi, 33 x 26 m dydžio, iki 2 m aukščio iškilusiu viduriu, šlaitai statūs, 4 – 5 m aukščio.¹⁶³ P. Tebeliškis iškasė 3 perkasas, ištyrė 63 m² plotą, kuriame buvo rasta žmogaus apatinio žandikaulio fragmentų, aptikti radiniai šiaurinės perkasos dalyje, 1 m skersmens apskritos formos ūkinė duobė, užpildyta tamsiais sudegusiais gyvulių ir paukščių kaulais, puodų šukėmis, žeme. Duobėje 70 cm gylyje rastas 8,7 cm ilgio peilis – pjautuvėlis. Kitame plote buvo rastas kultūrinis sluoksnis su smulkiais degėsiiais, pavieniais kaulais,

¹⁵⁶ A. Girininkas, Nauji archeologiniai paminklai Rytų Lietuvoje. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992 ir 1993 metais*. Vilnius, 1994, p. 294.

¹⁵⁷ P. Tebeliškis, Bryzgių žvalgomieji tyrinėjimai 1996 metais. . *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996 ir 1997 metais*. Vilnius, 1998, p. 107.

¹⁵⁸ G. Zabiela, Bryzgiai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.) *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 178.

¹⁵⁹ P. Tebeliškis, Bryzgių piliakalnio žvalgomieji tyrinėjimai 1996 metais. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996 ir 1997 metais*. Vilnius, 1998, p. 108.

¹⁶⁰ Z. Baubonis, G. Zabiela, Lietuvos piliakalniai. Atlasas, t. 2, Vilnius, 2005, p. 332.

¹⁶¹ R. Jarockis, Spitrenų piliakalnio 1997 metų tyrinėjimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996 ir 1997 metais*. Vilnius, 1998, p. 70-72

¹⁶² P. Tebeliškis, Degėsių piliakalnio-kapinyno, vadinamo Lapakalniu, tyrinėjimai 1999 m. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1998 ir 1999 metais*. Vilnius, 2000, p. 125.

¹⁶³ G. Zabiela, Degėsių, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 240.

puodų šukelėmis, lipdyta keramika, ryškiai brūkšniuotu išoriniu paviršiumi, molio masėje yra stambių grūsto granito trupinių, kai kurios jų apdegusios.¹⁶⁴

Bikūnų 2 piliakalnį Utenos rajone 2001 m. tyrinėjo Dalius Ribokas.¹⁶⁵ Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, kurio ne didesnę nei 30 m skersmens aikštelę XX a. pradžioje sunaikino karjeras, išliko tik šiauriniame šlaite 2 m žemiau aikštelės esanti 15 x 12 m dydžio terasa ir statūs iki 12 m aukščio šlaitai.¹⁶⁶ Aikštelėje buvo XV – XVII a. senkapis. D. Ribokas išlikusioje piliakalnio šiaurinėje dalyje ištyrė – 73,25 m² dydžio plotą,¹⁶⁷ kuriame rasta akmeninio kirvio išgrąža, lipdyta šukė lygiu paviršiumi bei šešiolika vėlesnio laikotarpio kapų.¹⁶⁸

Po penkių metų, 2006 m. Egidijus Šatavičius tyrė Vėderinių piliakalnį Ignalinos rajone. Kasinėjimų tikslas – išsiaiškinti piliakalnio chronologiją.¹⁶⁹ Piliakalnis įrengtas atskiroje nedidelėje kalvoje, jos aukščiausioje vietoje piliakalnio šlaitai 5 – 7 m aukščio, aikštelė apvalintos trapecijos formos 24 – 25 m ilgio šiaurės – pietų kryptimi ir apie 20 – 22 m pločio pietuose bei 25 m pločio šiauriniame gale. Piliakalnis gerokai apardytas arimų.¹⁷⁰ E. Šatavičius žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu centrinėje piliakalnio dalyje ištyrė 0,25 m² dydžio šurfą, kuriame rastas kultūrinis sluoksnis, kurio storis iki 48 – 58 cm, o jame aptiktos dvi smulkios brūkšniuotosios keramikos šukės.¹⁷¹

Tais pačiais metais E. Šatavičius kasinėjo ir Petriškių piliakalnį Visagino rajone.¹⁷² Piliakalnis yra masyvioje, aukštoje ežero pakrantės kalvoje, iš pietų, pietryčių ir rytų pusės atskirtas pelkėtos daubos. Didžioji dalis kalvos jau nuplauta ežero, išliko tik jos viršutinės aikštelės pakraštys ir pietrytinis šlaitas, piliakalnis užima apie 0,89 ha miško ir dirvonuojančių pievų plotą.¹⁷³ Žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu piliakalnyje ir jo aplinkoje iškasti 4 šurfai (po 1 m²), kiek tiksliai piliakalnyje iškasta m², tyrinėjimų vadovas nenurodęs. Piliakalnio šlaito centrinėje dalyje aptiktas iki

¹⁶⁴ P. Tebelškis, Degėsių piliakalnio-kapinyno, vadinamo Lapakalniu, tyrinėjimai 1999 m. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1998 ir 1999 metais*. Vilnius, 2000, p. 124–127

¹⁶⁵ D. Ribokas, *Bikūnų piliakalnio ir senkapio (Sudeikių seniūn., Utenos raj.) archeologinių tyrinėjimų 2001 metais ataskaita*. Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b.3830.

¹⁶⁶ G. Zabiela, Bikūnai 2, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.) *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 161.

¹⁶⁷ D. Ribokas, *Bikūnų piliakalnio ir senkapio (Sudeikių seniūn., Utenos raj.) archeologinių tyrinėjimų 2001 metais ataskaita*. Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b.3830.

¹⁶⁸ D. Ribokas, Bikūnų piliakalnis ir senkapis. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2001 metais*. Vilnius, 2002, p. 145.

¹⁶⁹ E. Šatavičius, Žvalgymai ir žvalgomieji tyrimai Pietų ir Rytų Lietuvoje. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2006 metais*. Vilnius, 2007, p. 483–485.

¹⁷⁰ E. Šatavičius, Vėdriniai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.) *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 1185.

¹⁷¹ E. Šatavičius, Žvalgymai ir žvalgomieji tyrimai Pietų ir Rytų Lietuvoje. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2006 metais*. Vilnius, 2007, p. 483–485.

¹⁷² Ten pat, p. 483–485.

¹⁷³ E. Šatavičius, Petriškė, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.) *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 917.

30 cm storio kultūrinis sluoksnis, kuriame rasta lipdytinių indų šukių, molio, tinko trupiniai ir kauliniai radiniai.¹⁷⁴

Po keturių metų, 2010 m. Mindaugas Mačiulis kasinėjo Velikuškių 2 piliakalnį Zarasų rajone. Piliakalnis yra tarp Sartų ir Zalvės ežerų, Sartų ežero Bradesių įlankos pietrytiniame krante į pietryčius ir pietvakarius nuo Sartų ežero kranto.¹⁷⁵ Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, orientuotoje šiaurės vakarų – pietryčių kryptimi, aikštelė netaisyklingo keturkampio formos, jos ilgis apie 150 m, plotis apie 70 m., šlaitai iki 25 m aukščio, išskyrus šiaurės vakarinį šlaitą, kuris nuolaidus. Piliakalnis iš visų pusių juosiamas vandens, ežerų, upelio ir pelkės ir yra tarsi saloje.¹⁷⁶ 2010 m. vykdyti pietrytinio piliakalnio šlaito tyrimai, kurių metu buvo tikrinamos trisdešimt dvi 0,2 m skersmens betoninių polių būsimos vietos – gręžiniai, kuriuose išgręžtos žemės buvo žvalgytos vizualiai, patikrinant jas metalo detektoriumi bei vykdant fotofiksaciją.¹⁷⁷ Archeologiškai vertingų radinių neaptikta.¹⁷⁸

Mažulonių piliakalnis Ignalinos rajone jau buvo tyrinėtas 1907 - 1908 m. V. Kaširskio, tačiau 2011 m. jį pradėjo tyrinėti Dovilė Baltramiejūnaitė. Tyrinėta piliakalnio šiaurės vakarinės aikštelės dalis, ištirtas 27 m² dydžio plotas, rastas 20 – 45 cm storio kultūrinis sluoksnis, kuriame aptikta lipdyta keramika brūkšniuotu paviršiumi, glūdinto akmeninio kirvio su skylė kotui dalis, trinamųjų girnų trintuvais bei vėlesnio laikotarpio radiniai. Fiksuotos stulpavietės ir kitos tamsesnės spalvos dėmės, aptikta apžiestos keramikos, geležinių ir žalvarinių dirbinių, šiferinių verpstukų, stiklinių karolių ir kt.¹⁷⁹

Tais pačiais metais vadovaujant Zenonui Bauboniui buvo tirtas Papiliakalnės piliakalnis esantis Ginučiuose Ignalinos rajone, kartu su juo tyrimus atliko Elena Pranckėnaitė.¹⁸⁰ Piliakalnis yra netoliese į rytus nuo Ūkojo ežero rytinio kranto, 100 m į vakarus nuo Ginučių piliakalnio. Piliakalnis įrengtas šiaurės – pietų kryptimi pailgos kalvos, kurios centrinėje dalyje yra Ginučių piliakalnis, šiaurinėje dalyje, aikštelė netaisyklingo stačiakampio formos, pailga šiaurės – pietų kryptimi, 40 x 25 m dydžio, šlaitai statūs, iki 40 m aukščio.¹⁸¹ Z. Baubonis piliakalnio aikštelės pakraščiuose,

¹⁷⁴ Ten pat, p. 917-919.

¹⁷⁵ A. Merkevičius, L. Remeikaitė, Velikuškės II, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 1194.

¹⁷⁶ Ten pat, p. 1195.

¹⁷⁷ M. Mačiulis *Velikuškių II piliakalnio su senovės gyvenvietė (Zarasų raj.) laiptų įrengimo vietose archeologinių žvalgymų 2010 m.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b. 5660, p. 3

¹⁷⁸ A. Merkevičius, L. Remeikaitė, Velikuškės II, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 1194.

¹⁷⁹ D. Baltramiejūnaitė, Mažulonių piliakalnis. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2011 metais*. Vilnius, 2012, p. 52–56.

¹⁸⁰ Z. Baubonis, *Papiliakalnės, Ginučių piliakalnio su priešpiliu, papiliais ir gyvenvietė (Ignalinos r.), 2011 m. archeologinių tyrinėjimų ir žvalgymų ataskaita*. Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b. 7366 p. 4.

¹⁸¹ G. Zabiela, Papiliakalnė, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 854.

skirtingose vietose iškasė 5 perkasas (viso 26 m²), aptiko 30 – 80 cm storio kultūrinį sluoksnį su brūkšniuota keramika.¹⁸² Tyrimų metu buvo naudojamas metalo detektorius, atliekama zooarcheologinė analizė.¹⁸³

Jonėnų piliakalnį esantį Molėtų rajone 2012 m. tyrė Albinas Kuncevičius.¹⁸⁴ Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, ežero saloje, jo aikštelė ovalo formos, 170 x 30 m dydžio, pailga vakarų – rytų kryptimi, iki 1 m aukščio iškilium viduriu ir 1 – 1,5 m žemesniais kraštais. Piliakalnio šlaitai apie 10 – 11 m aukščio.¹⁸⁵ Vadovaujant A. Kuncevičiui atliktas Jonėnų piliakalnio teritorijos 3 D skenavimas, sudarytas piliakalnio žemės paviršiaus skaitmeninis modelis ir topografinis planas, šiauriniame piliakalnio aikštelės pakraštyje iškastas 0,25 m² dydžio šurfas, kur rastas 0,5 m storio kultūrinis sluoksnis, paviršiuje surasta brūkšniuotosios keramikos šukių bei molio ir tinko. Siekiant nustatyti piliakalnio chronologiją iš tyrinėto šurfo buvo paimti anglies ėminiai.¹⁸⁶

Baluošos piliakalnyje Švenčionių rajone 2013 m. buvo vykdyti tęstiniai tyrinėjimai. Leidimas tyrinėjimams buvo išduotas Albinui Kuncevičiui, kartu su juo tyrimuose dalyvavo Ramūnas Šmigelskas ir VU archeologijos specialybės studentai. Piliakalnis yra įsikūręs kalvoje, Baluošo ežero pietvakariniame krante, pusiasalyje.¹⁸⁷ Piliakalnio aikštelė apie 70 x 42 m dydžio, ovali, pailga šiaurės rytų – pietvakarių kryptimi, piliakalnis stačiais apie 11 – 13 m aukščio šlaitais, tik šiaurės rytinis šlaitas yra žemesnis, apie 5 – 6 m aukščio, pereinantis į ežero kyšulį.¹⁸⁸ 2013 m. piliakalnio šiaurės rytų aikštelės pakraštyje ištirta 10 m² dydžio perkasa, joje rastas 30 – 60 cm storio kultūrinis sluoksnis. Kultūriniame sluoksnyje daugiausiai rasta lipdytinė brūkšniuota ir lygiu paviršiumi keramika, vienas vertikaliųjų audimo staklių pasvaras ir du pasvarų fragmentai, o iš metalinių dirbinių fiksuota pora nedidelių peilio fragmentų.¹⁸⁹ Atsižvelgiant į rastus radinius piliakalnis datuotas I tūkst. pradžia.¹⁹⁰

¹⁸² Z. Baubonis, E. Pranckėnaitė, Papiliakalnės ir Ginučių piliakalniai su papėdžių gyvenvietėmis. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2011 metais*. Vilnius, 2012, p. 56–59.

¹⁸³ Z. Baubonis, *Papiliakalnės, Ginučių piliakalnio su priešpiliu, papiliais ir gyvenvieta (Ignalinos r.), 2011 m. archeologinių tyrinėjimų ir žvalgymų ataskaita*. Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b. 7366 p. 4.

¹⁸⁴ Z. Baubonis, G. Zabiela (sud.), *Lietuvos piliakalniai. Atlasas*, t. 2. Vilnius, 2005, p. 110.

¹⁸⁵ A. Merkevičius, R. Nemeckienė, Jonėnai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 405.

¹⁸⁶ Z. Baubonis, G. Zabiela (sud.), *Lietuvos piliakalniai. Atlasas*, t. 2. Vilnius, 2005, p. 110.

¹⁸⁷ A. Kuncevičius, R. Šmigelskas, *Baluošos piliakalnio (u.k. 3197 Švenčionių r. sav., Pabradės sen. Alkos k.) detaliųjų archeologinių tyrimų 2013 metais ataskaita*. Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b. 6706 p. 3

¹⁸⁸ A. Kuncevičius, R. Augustinavičius, R. Laužikas, R. Šmigelskas, *Baluošos piliakalnis. Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2013 metais*. Vilnius, 2014, p. 68.

¹⁸⁹ Ten pat, p. 68–69.

¹⁹⁰ A. Kuncevičius, R. Šmigelskas, *Baluošos piliakalnio (u.k. 3197 Švenčionių r. sav., Pabradės sen. Alkos k.) detaliųjų archeologinių tyrimų 2013 metais ataskaita*. Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b. 6706 p. 3

Tais pačiais metais Mindaugas Mačiulis tyrė Kačėniškių piliakalnį Švenčionių rajone.¹⁹¹ Piliakalnis įrengtas ant atskiros pailgos kalvos, orientuotos šiaurės – pietų kryptimi, aikštelė pailga, netaisyklingo stačiakampio formos, 66 x 10 m dydžio, šlaitai pastatinti, vakarinėje ir rytinėje dalyse apie 22 – 23 m aukščio, o pietinėje ir šiaurinėje dalyse 5 – 6 m aukščio.¹⁹² Ištirtas 154 m² dydžio plotas, piliakalnio kultūriniame sluoksnyje rasta lipdytos įvairaus paviršiaus keramikos. Keramiką brūkšniuotu paviršiumi aptikta kultūrinio sluoksnio apačioje, o kultūrinio sluoksnio viršutinėje dalyje aptikta titnago skeltė priskirta ankstyvajam metalų laikotarpiui aptikta. Šioje sluoksnio dalyje aptikta molio, tinko, geležinio dirbinio fragmentas, geležinė yla ir gyvulių kaulų.¹⁹³

Trečiasis tyrėjas kasinėjęs tais pačiais, 2013 m. buvo Antanas Kavaliauskas, jis tyrinėjo Moškėnų piliakalnį, Rokiškio rajone.¹⁹⁴ Piliakalnyje, kurį 1909 – 1911 m. kasinėjo L. Kšivickis, Antanas Kavaliauskas ištyrė – 92,25 m² dydžio plotą. Ankstyviausiame apgyvendinimo etape surasta brūkšniuota keramika.¹⁹⁵

Po trijų metų, 2016 m. archeologiniams piliakalnių kasinėjimams vadovavo Agnė Čivilytė, kuri tyrė Antilgės piliakalnį Utenos rajone. Atliekant šio piliakalnio tyrinėjimus buvo iškeltas tikslas išsiaiškinti kultūrinio sluoksnio Antilgės piliakalnyje paplitimą aikštelėje, patikslinti išlikimo laipsnį ir chronologiją.¹⁹⁶ Piliakalnis yra atskiroje kalvoje į šiaurės vakarus nuo Sylis ežero, aikštelė ovali, pailga rytų, vakarų kryptimi, 85 x 47 m dydžio, iškiliu viduriu, šlaitai statūs, 8 – 25 m aukščio.¹⁹⁷ Šiame piliakalnyje atlikti dviejų etapų žvalgomieji tyrimai, pirmiausia geofizikiniai tyrimai magnetometru 3100 m² plote ir ištirtos sistemingos gręžinių eilės (46 gręžiniai), antruoju etapu vykdyti ardomieji tyrimai dviejose piliakalnio aikštelės vietose, 20,5 m² plote. Buvo kasamos perkastos: pirmoji perkasta, 5 x 2 m dydžio, kasinėta piliakalnio aikštelės vakarinėje dalyje, joje surinkta daugiausia radinių 1100 keramikos fragmentų (5514,4 g), 19 individualių radinių, daugiausia kaulo dirbinių, aptiktas geležinis lazdelinis smeigtukas. Tyrimų vadovų manymu kultūrinio sluoksnio chronologijos nepavyko nustatyti todėl, kad neaptikta kaulinių smeigtukų, galvučių ar kitų radinių, galinčių padėti tiksliau datuoti kompleksą.¹⁹⁸ Antroje perkasoje po velėna iškart atidengtas nuo 15 – 46 cm kultūrinis sluoksnis, jame rasta 482 ankstyvosios ryškiai briaunuotos

¹⁹¹ M. Mačiulis, Kačėniškės piliakalnis. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2013 metais*. Vilnius, 2014, p. 69.

¹⁹² A. Merkevičius, R. Nemeckienė, Kačėniškė, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.) *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 433.

¹⁹³ M. Mačiulis, Kačėniškės piliakalnis, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2013 metais*. 2014m., p.69-74.

¹⁹⁴ Z. Baubonis, G. Zabiela (sud.), *Lietuvos piliakalniai. Atlasas t. 2*. Vilnius, 2005, p. 346–349.

¹⁹⁵ A. Kavaliauskas, *Moškėnų piliakalnis ir papėdės gyvenvietė*. Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2013 metais. Vilnius, 2014, p. 67-68.

¹⁹⁶ A. Čivilytė, Antilgės piliakalnio (u.k. 3572) Utenos r. sav. Daugailių sen. Antilgės k., 2016 m. archeologomų tyrimų ataskaita. Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b. 8188 p. 2.

¹⁹⁷ A. Čivilytė, V. Podėnas, R. Vengalis, Antilgės piliakalnis. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2016 metais*. Vilnius, 2017, p. 65.

¹⁹⁸ Ten pat, p. 66

brūkšniuotosios keramikos stiliaus šukės, 4 individualūs radiniai, tarp kurių geležinė yla, kaulinio kaltelio ir smeigtuko fragmentai, akmeninis trintuvas.¹⁹⁹

Archeologai neapsiribojo tik Antilgės piliakalnio tyrinėjimu ir pradėjo tirti Garnių I piliakalnį Utenos rajone. Kultūros paveldo departamentas Agnei Čivilytei išdavė leidimą tyrinėti piliakalnį.²⁰⁰ Piliakalnis įrengtas atskiroje ovalioje kalvoje, aikštelė keturkampė, pailga rytų – vakarų kryptimi, 85 x 47 m dydžio, iškilu viduriu, per 2 m nuolaidėjančia pietine dalimi.²⁰¹ Visų pirma 1800 m² plote atlikti geofizikiniai tyrimai magnetometru, atsitiktine ir sisteminga gręžinių eile surinkti pirminiai duomenys apie kultūrinį sluoksnį, tirta perkasmis, dviejose piliakalnio vietose, ištirtas plotas 24 m². Pirmoje perkasoje užfiksuoti 495 ankstyvosios brūkšniuotosios keramikos fragmentai, apie 1100 kaulų fragmentų ir 18 individualių radinių, be to, aptikta neaiškios paskirties duobė.²⁰² Antroje perkasoje buvo iškasta 4 x 3 m dydžio perkasa, radiniai surinkti tik į gyvūnų urvus sukritusioje juodoje žemėje.²⁰³

Paskutiniai aptariamo laikotarpio tyrinėjimai vyko 2017 m., toliau buvo tyrinėjama Garnių I piliakalnyje Utenos rajone. Kultūros paveldo departamentas išdavė leidimą Vyteniui Podėnui tyrinėti piliakalnį, formuojant tyrėjų grupę kartu su Agne Čivilyte ir Christoper Troskosky.²⁰⁴ Piliakalnyje ištirtas 48 m² dydžio plotas, aptiktas 41 ypatusis radinys ir 333 (1510,9 g) ankstyvosios brūkšniuotosios keramikos fragmentai, atlikti radiokarboniniai datavimai.²⁰⁵

Tais pačiais metais, Vytenis Podėnas tyrė Mineikiškių piliakalnį Zarasų rajone, kuris yra įrengtas atskiroje kalvoje Nikajaus upės kairiajame krante, jo aikštelė apvali, 55 x 47 m dydžio, šlaitai 16 m aukščio.²⁰⁶ Tyrėjo tikslas – tirti geriausiai išlikusioje aikštelės vietoje nedidelę perkasą, surinkti duomenų tolesnei I tūkst. pr. Kr. piliakalnių analizei ir patikslinti Mineikiškių piliakalnio datavimą, todėl buvo ištirtas 10 m² dydžio plotas, kuriame surinktas 61 ypatusis radinys, 1848 (7903,6 g) buitinės keramikos šukės, rasta kaulinių dirbinių, kartu aptikta ir ankstyvosios brūkšniuotosios keramikos, bronzinė įvija. Nustatyta tikslesnė piliakalnio chronologija VIII – VI a. pr. Kr.²⁰⁷

¹⁹⁹ Ten pat, p. 67

²⁰⁰ A. Čivilytė, *Garnių I piliakalnio (u.k. 3575), Utenos r. sav. Daugailių sen., 2016 m. detaliųjų archeologinių žvalgomųjų tyrimų ataskaita*. Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b. 8189. p. 2.

²⁰¹ A. Tautavičius (red.). *Lietuvos TSR archeologijos atlasas*, t. 2, Vilnius, 1975, p. 30.

²⁰² A. Čivilytė, V. Podėnas, R. Vengalis, Antilgės piliakalnis *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2016 metais*. Vilnius, 2017, p. 69.

²⁰³ Ten pat, p. 72.

²⁰⁴ V. Podėnas, Garnių I piliakalnio (u.k. 3575), Utenos r. sav. Daugailių sen., Garnių k., 2017 m. detaliųjų archeologinių tyrimų ataskaita. Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f.1, b. 8722, p. 2.

²⁰⁵ V. Podėnas, Ch.Troskosky, A.Kimontaitė, A.Čivilytė, Garnių piliakalnis I, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2016 metais*. Vilnius 2017, p. 85-88.

²⁰⁶ Ten pat, p. 89.

²⁰⁷ V. Podėnas, Mineikiškių piliakalnis, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2016 metais*. Vilnius 2017, p. 89-91.

Justina Poškienė kartu su Vyteniu Podėnu ir Aleksiejumi Luchtanu 2017 m. tęsė 2016 m. tyrinėjimus Antilgės piliakalnyje. Šių tyrimų tikslas – išsiaiškinti piliakalnio aikštelę supančios terasos pobūdį ir susiformavimą. Tyrimai vykdyti piliakalnio pietvakarinėje dalyje,²⁰⁸ kurioje rasta liejimo formos ritininiai, smeigtukams, geležinės adatos, kurios laikomos ankstyviausiomis Šiaurės rytų Lietuvoje ir geležiniai lazdeliniai smeigtukai, kurių galvutės formavimas išsiskyrė puošnumu (iki šiol Lietuvoje analogiškų smeigtukų nerasta), išsiskiriantis radinys – geležinis kablio formos dirbiny, kurio strypelis iki kablio buvo tordiruotas, tai ankstyviausios tordiravimo technikos apraiškos. Taip pat rasta sudėtinių liejimo formų dalys, ankstyvoji brūkšniuotoji keramika, kaulinių dirbinių. Piliakalnyje ištirtas 51 m² dydžio plotas, tačiau, manė, kad svarbu tęsti piliakalnio aikštelės tyrimus ir toliau aiškintis, kaip buvo organizuota vidinė gyvenvietės erdvė.²⁰⁹

Tais pačiais metais, Andra Simniškytė – Strimaitienė kartu su Roku Vengaliu tyrė Kupiškio piliakalnį Aukštupėnuose, Kupiškio rajone.²¹⁰ Piliakalnis yra Kupiškio miesto šiaurinėje dalyje, 8 – 20 m aukščio kalvoje, kurią iš šiaurės supa Aukštupio upelis, iš vakarų Lėvens slėnis, o iš rytų užpelkėję daubos, kalva pietuose siekia gretimą aukštumą, aikštelė ovali, pailga šiaurės – pietų kryptimi, 110 x 4 m dydžio.²¹¹ 2017 m. vykdyti geoarcheologiniai ir geofiziniai žvalgymai, geoarcheologiniai žvalgymai atliekami naudojant geologinius kalamus gruntotraukius. Skersai ir išilgai piliakalnio aikštelėje, šlaituose bei papėdėje eilėmis padaryta 150 zondu/gręžinių, tose eilėse pagal poreikį gręžinius išdėstant rečiau ar tankiau, išmatuotas grunto bandinių magnetinis imlumas, kuris gali padėti aptikti gaisrų, židinių, krosnių, geležies gavybos ar apdirbimo vietas. Geofiziniai tyrimai atlikti georadaru ir magnetometru. Naudotas georadaras su 300 MHz dažnio sistema, juo žvalgyta 2 D metodu – skersiniais ir išilginiais profiliais visoje piliakalnio aikštelėje ir keletą profilių padarant jo šlaituose bei papėdėje. Iš viso georadaru padaryta 16 profilių, kurių bendras ilgis – 1093 m. Magnetometriniai žvalgymai atlikti gradiometru, kuriuo žvalgyta visa piliakalnio aikštelė – 3940 m² dydžio plotas.²¹² Apatiniai piliakalnio horizontai siejami su buitine bei ūkine veikla, sėslėsiu gyvenimu. Degėsingi griuvenų horizontai bei vietomis padidėjęs magnetinis imlumas rodo gaisrų ir rekonstrukcijų periodus, tačiau be tyrimų neįmanoma nustatyti, kiek tokių etapų buvę ir kokia jų chronologija.²¹³

²⁰⁸ J. Poškienė, *Antilgės piliakalnio (u.k. 3572), Utenos r. sav., Daugailių sen., Antilgės k., 2017 m. detaliųjų archeologinių tyrimų ataskaita*. Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1 b. 8355 p. 91.

²⁰⁹ J. Poškienė, V. Podėnas, A. Luchtanas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2016 metais*. Vilnius 2017, p. 91-95.

²¹⁰ A. Simniškytė-Strimaitienė, *Kupiškio, Aukštupėnų piliakalnio gyvenvietė (23819), Kupiškio r. sav., Kupiškio sen., Aukštupėnų k., 2017 m. archeologinių žvalgymų ataskaita*, Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b. 8622. p. 3.

²¹¹ Ten pat, p. 4.

²¹² A. Simniškytė, R. Vengalis, *Kupiškio piliakalnis Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2016 metais*. Vilnius 2017, p. 107-109.

²¹³ Ten pat, p.109.

Paskutiniame etape, per dvidešimt septynerius metus buvo ištirti 22 piliakalniai, kuriuos tyrė šešiolika archeologai, bendras ištirtas plotas buvo 914, 25m². Šiame etape pasikeitė piliakalnių tyrinėjimų tikslai: atsirado paminklotvarkos, piliakalnio paveldo tvarkybos darbai; piliakalnių gelbėjimo tyrimų tikslai, kurių ankstesniuose etapuose nėra tiek daug. Šiuo laikotarpiu pradedama ieškoti neatrastų piliakalnių, pradedamas registravimas, pirminės ir paviršinės informacijos apie juos surinkimas. Piliakalnių tyrimuose pradėti taikyti pažangesni lauko tyrimų metodai, plačiai pradedamas naudoti radiokarboninis datavimas. O nuo 2010 m. M. Mačiulis Velikuškių II piliakalnyje tam tikras piliakalnio vietas tikrina metalo detektoriumi. Po kelių metų, 2012 m. vadovaujant A. Kuncevičiui, Jonėnų piliakalnyje buvo atliekamas 3 D skenavimas, be to sudarytas paviršiaus skaitmeninis modelis. 2013 m. Baluošos piliakalnyje, buvo atliekami datavimai C14 būdu. 2016 m. A. Čivilytei vadovaujant archeologiniams kasinėjimams, Antilgės piliakalnyje buvo vykdomi geofiziniai tyrimai magnetometru, atliekami geoarcheologiniai tyrimai. Kupiškio piliakalnyje, 2017 m. vykdomi geoarcheologiniai ir geofiziniai žvalgymai, georadaru žvalgyta 2 D metodu tyrinėta visa piliakalnio aikštelė. Baluošo piliakalnyje vienas iš vadovų atliko visos Baluošo piliakalnio teritorijos 3 D skenavimą. Įvertinus piliakalnių tyrimų metodologiją šiame tyrinėjimų etape, galima teigti, kad 1990 – 2017 m. laikotarpiu buvo vykdomi archeologiniai mažos apimties moksliniai kasinėjimai.

Išvados

Archeologiniai ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai Šiaurės rytų Lietuvoje prasidėjo XIX a. pirmoje pusėje ir tęsiasi iki pastarųjų metų. Išskiriami penki piliakalnių kasinėjimų etapai. Kiekviename etape ir netgi etapų sezonuose tyrinėjimų metodologija smarkiai tobulėja. Šiaurės rytų Lietuvoje per 182 metus kasinėti 38 piliakalniai, kuriuose ištirtas piliakalnių plotas siekia net 9696,6 m². Per daugiau nei pusantro šimto metų piliakalnius tyrė apie 40 įvairių tyrinėtojų: mėgėjai archeologai, profesionalūs archeologai, mokslininkai.

Laikui bėgant keitėsi tyrimų metodika. XIX a. buvo vykdomi nemoksliniai 3 piliakalnių tyrinėjimai, kuriuos atliko archeologijos mėgėjai. Duomenys apie kasinėjimų apimtis žymimi nebuvo nekreipiamas dėmesys į stratigrafiją, kasinėjama duobėmis. Šių archeologijos mėgėjų tikslas buvo pradėti Šiaurės Lietuvos piliakalnių tyrinėjimą. XX a. trečiame dešimtmetyje buvo tyrinėti 5 piliakalniai – 2715 m², kuriuos tyrinėjo archeologai mėgėjai V. Kaširskis ir L. Kšivickis. Šiaurės rytų Lietuvos regione tirdamas Mažulonių piliakalnį V. Kaširskis pradeda žymėti tyrinėjimų apimtis, tačiau pirmasis tyrinėtojas, kuris stengdavosi atidengti visą piliakalnio aikštelę buvo L. Kšivickis. Jis savo plačios apimties kasinėjimus piliakalniuose vykdavo po du sezonus, gautus rezultatus publikuodavo spaudoje, kuriuos pagerindavo iliustracijomis.

Archeologas mėgėjas P. Tarasanka buvo vienintelis, kuris tyrinėjo Šiaurės rytų Lietuvos piliakalnius III etape. 1931 m. sezono metu jis kasinėjo vieną piliakalnį, tačiau ypač aktyvus buvo 1933 m. kuomet vieno sezono metu sparčiai kasinėjo net 5 piliakalnius. Iš viso archeologas mėgėjas ištyrė – 1852 m² plotą. P. Tarasanka apytiksliai apskaičiavo bendrą piliakalnių skaičių, kasinėjimų metu pradėjo skirti didesnę dėmesį radiniams, jų tipologijai, pagal tai skirstė piliakalnius į apeiginius ir gyvenamuosius, tačiau atsiliekant nuo tobulėjančios archeologinių tyrinėjimų metodikos praleidžia stratigrafiją. Atsižvelgiant į tyrėjo kasinėjimų techniką manoma, kad jo pagrindinis tikslas per trumpą laiką surinkti kuo daugiau duomenų apie skirtingus piliakalnius.

IV etape kasinėjimai prasideda 1940 m. ir tęsiasi iki 1990 m. Pokario metu 1948 m. tirtas tik vienas Kalnočių piliakalnis, apie šio piliakalnio kasinėjimus informacijos išlikę nedaug.

Po dvidešimt penkerių metų kasinėjimų pertraukos aštuntajame dešimtmetyje prasidėjo profesionalių archeologų kartų piliakalnių tyrinėjimai, kurių metu buvo tirta 14 piliakalnių, juos kasinėjo dvylika archeologų ir bendras ištirtas plotas siekė 4347,6 m². Tyrimų metu buvo vykdomi įvairių apimčių kasinėjimai, tiriama visa piliakalnio aikštelė, daromi pylimų ir šlaitų pjūviai, nustatomi kultūriniai sluoksniai bei jų horizontai, tiriamos ir piliakalnių papėdžių gyvenvietės, todėl galima teigti, jog IV tyrinėjimų etapo metu piliakalniuose buvo vykdomi moksliniai kasinėjimai. Šiuo

laikotarpiu tobulėjant piliakalnių tyrimo metodologijai buvo rengiamos grupinės ekspedicijos, kurių metu tiriamos piliakalnių apimtys pradeda mažėti.

Laikui bėgant keitėsi mokslo ir paminklosaugos sistemos, todėl pagausėjo smulkios apimties paminklosauginių kasinėjimų. Šiame etape tyrinėti dvidešimt du piliakalniai, šešiolika archeologų iš viso ištirtas plotas 908,25 m². V etapo metu keičiantis archeologinių tyrinėjimų technologijomis, sparčiai gausėja naujų tyrimų būdų, todėl galima gauti patikimesnių žinių apie tiriamus piliakalnius. Šiuo laikotarpiu pradedamas plačiai naudoti radiokarboninis datavimas, atliekami geoarcheologiniai, geofiziniai ir magnetometriniai žvalgymai, 2 D metodu tiriamos piliakalnių aikštelės, daromi 3 D skenavimai.

Didėjantis atotrūkis tarp kiekybinių ir kokybinių žinių apie piliakalnius verčia aktualinti piliakalnių mokslinius tyrimus ir atkreipti dėmesį į jau žinomas, bet iki šiol netyrinėtas archeologines vietas, todėl analizuojant Šiaurės rytų Lietuvos ankstyvųjų piliakalnių temą labai svarbu suprasti, kad Lietuvoje yra apstu piliakalnių, kurių tyrimų lygis nebuvo toks aukštas kaip kitose šalyse, todėl turimos informacijos kiekiu nuo jų atsilikome. Archeologijos mokslui sunkiai prisitaikant prie rinkos sąlygų jaučiamas nemažas atsilikimas skelbiant tyrimų medžiagą, tiriant artimiausią piliakalnių aplinką.

Santrumpos

Vad. – vadovas;

Nr. – numeris;

Raj. – rajonas;

Kt. – kita, kiti;

Vnt. – vienetai;

Tūkst. – tūkstančiai;

Pr. Kr. – Prieš Kristų.

Šaltiniai ir literatūra

Šaltiniai

- Baubonis Z.** *Papiliakalnės, Ginučių piliakalnio su priešpiliu, papiliais ir gyvenvieta (Ignalinos r.), 2011 m. archeologinių tyrinėjimų ir žvalgymų ataskaita.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b. 7366.
- Čivilytė A.** *Antilgės piliakalnio (u.k. 3572) Utenos r. sav., Daugailių sen. Antilgės k., 2016 m. archeologinių tyrimų ataskaita.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b. 8188.
- Čivilytė A.** *Garnių I piliakalnio (u.k. 3575), Utenos r. sav. Daugailių sen., 2016 m. detaliųjų archeologinių žvalgomųjų tyrimų ataskaita.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b. 8189.
- Grigalavičienė E.** *Nevieriškių piliakalnio (Panų kalno) Švenčionių raj., Švenčionių apyl., 1978 metų birželio 24–rugpjūčio 2 d. tyrinėjimų ataskaita.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 681.
- Kulikauskas P.** *1949 m. žvalgomosios archeologinės ekspedicijos dienoraštis.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f.1, b.3, p. 56–57.
- Kuncevičius A., Šmigelskas R.** *Baluošos piliakalnio (u.k. 3197 Švenčionių r. sav., Pabradės sen. Alkos k.) detaliųjų archeologinių tyrimų 2013 metais ataskaita.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b.6706 .
- Markelevičius J.** *Spitrenų ir Vaikeso ežero salos piliakalnių (Utenos raj.) tyrinėjimų ataskaita. 1973 m. liepos 23–rugpjūčio 16 d.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 382.
- Mačiulis M.** *Velikuškių II piliakalnio su senovės gyvenvieta (Zarasų raj.) laiptų įrengimo vietose archeologinių žvalgymų 2010 m.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b. 5660.
- Podėnas V.** *Garnių I piliakalnio (u.k. 3575), Utenos r. sav. Daugailių sen., Garnių k., 2017 m. detaliųjų archeologinių tyrimų ataskaita.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f.1, b. 8722.
- Poškienė J.** *Antilgės piliakalnio (u.k. 3572), Utenos r. sav., Daugailių sen., Antilgės k.. 2017 m. detaliųjų archeologinių tyrimų ataskaita.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b. 8355.
- Simniškytė-Strimaitienė A.** *Kupiškio, Aukštupėnų piliakalnio gyvenvietė (23819), Kupiškio r. sav., Kupiškio sen., Aukštupėnų k., 2017 m. archeologinių žvalgymų ataskaita,* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas f. 1, b. 8622.
- Tautavičius A.** *1972 m. gegužės 22 d.–birželio 10 d. vykusios žvalgomosios archeologinės ekspedicijos ataskaita.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 321, p. 16–17.

Literatūra

- Baubonis Z., Zabiela G.** (sud.). *Lietuvos piliakalniai. Atlasas*, t. 1. Vilnius, 2005.
- Baubonis Z., Zabiela G.** (sud.). *Lietuvos piliakalnių. Atlasas*, t. 2. Vilnius, 2005.
- Baubonis Z., Zabiela G.** (sud.). *Lietuvos piliakalniai. Atlasas*, t. 3. Vilnius, 2005.
- Baltramiejūnaitė D.**, Mažulonių piliakalnis. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje, 2011 metais*. Vilnius, 2012, p. 52-56.
- Čivilytė A., Podėnas V., Vengalis R.** Antilgės piliakalnis. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje, 2016 m.* Vilnius, 2017, p. 65-69.
- Čivilytė A., Podėnas V., Vengalis R.** Garnių piliakalnis I. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje, 2016 m.* Vilnius, 2017, p. 69-73.
- Daugudis V.** *Senoji medinė statyba Lietuvoje*. Vilnius, 1982.
- Gimbutienė M.** *Baltai priešistoriniais laikais*, Vilnius, 1985.
- Grigalavičienė E.** Sokiškių piliakalnis. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje, 1980 ir 1981 metais*. Vilnius, 1982, p. 24-27.
- Grigalavičienė E.** Sokiškių piliakalnis. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1982 ir 1983 metais*. Vilnius, 1984, p. 22-25.
- Grigalavičienė E.** Kerelių piliakalnio tyrinėjimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1984 ir 1985 metais*. Vilnius, 1986, p. 24-27.
- Grigalavičienė E.** *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*, Vilnius, 1995.
- Grigalavičienė E.** Nevieriškių (Švenčionių raj.) piliakalnio tyrinėjimai 1976 ir 1977 metais. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1976 ir 1977 metais*. Vilnius, 1978, p. 95-100.
- Grigalavičienė E.** Nevieriškių piliakalnis. Švenčionių apyl. ir raj. *Lietuvos archeologija*, t. 5. Vilnius, 1986, p. 52-88.
- Grigalavičienė E.** *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*. Vilnius, 1995.
- Grigalavičienė E.** Juodonių piliakalnio (Rokiškio raj.) tyrinėjimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1986 ir 1987 metais*. Vilnius, 1988, p. 31-36.
- Girininkas A.** Nauji archeologiniai paminklai Rytų Lietuvoje. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje, 1992 ir 1993 metais*. Vilnius, 1994, p. 292-298.
- Jarockis R.** Piliakalniai ir geležies amžiaus gyvenvietės. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje, 1996-1997 m.* Vilnius, 1998, p. 70-72.
- Koženevskaja E.** Baigiamasis darbas, Petro Tarasenos ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai, Vilnius 2014 m.
- Kavaliauskas A.** Moškėnų piliakalnis ir papėdės gyvenvietė. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje*

2013 metais. Vilnius, 2014, p. 64-68.

Kuncevičius A., Augustinavičius R., Laužikas R., Šmigelskas R. Piliakalniai ir geležies amžiaus gyvenvietės. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje, 2013 metais*. Vilnius, 2014, p. 68-69.

Kuncevičius A., Laužikas R., Jankauskas R., Augustinavičius R., Šmigelskas R. *Dubingių mikroregionas ir Lietuvos valstybės ištakos*. Vilnius, 2015.

Kulikauskas P., Kulikauskienė R., Tautavičius A. *Lietuvos archeologijos bruožai*. Vilnius, 1961.

Kulikauskas P. Narkūnų (Utenos raj.) „Mažojo“ piliakalnio tyrinėjimai 1978 metais. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1978 ir 1979 metais*. Vilnius, 1980, p. 32-35.

Kulikauskienė R. Narkūnų didžiojo piliakalnio tyrinėjimų rezultatai (Apatinis kultūrinis sluoksnis). *Lietuvos archeologija*, t. 5. Vilnius, 1986.

Kulikauskas P., Zabiela G., *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945m.)*. Vilnius, 1999.

Крживицкий Л. Последние моменты неолитической эпохи в Литве. *Сборник в честь семидесятилетия Дмитрия Николаевича Анучина*. Москва, 1913, p. 1-17.

Krzywicki L. Grodziska gorno–litewskie. Grodzisko na Gorze Ościkowej pod Rakiszkami. *Pamiętnik fizyograficzny*, 1917, t. XXIV, dz. V, tab. I–XIII. p. 1–42.

Krzywicki L. Piliakalnia pod wsią Petraszunami. *Rocznik towarzystwa przyjaciół nauk w Wilnie*, 1911 – 1914, t. 5. Wilno, 1914, p. 1–27.

Krzywicki L. Grodzisko gorno–litewskie. I. Grodzisko w Duksztach. II. Grodzisko w Warańcach. *Pamiętnik fizyograficzny*, t. 22, dz. V. Warszawa, 1914, p. 13–32.

Mačiulis, M., Kačėniškės piliakalnis. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje, 2013 metais*, Vilnius, 2014, p. 69-74.

Marcinkevičiūtė E., Šatavičius E. Ignalinos atominės elektrinės teritorijos žvalgomieji tyrimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje, 2006 metais*. Vilnius, 2008, p. 455-460.

Markelevičius J., Olišauskas R. Spitrenų (Utenos raj.) piliakalnio tyrinėjimai 1973 m. *Archeologiniai tyrimai Lietuvoje, 1972-1973 metais*. Vilnius, 1974, p. 12-14.

Merkevičius A., Rameikaitė L. Mažulonys, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 691-694.

Merkevičius A., Remeikaitė L. Neveriškė, A. Merkevičius, (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 769-771.

Merkevičius A. *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*. Vilnius, 2018.

Merkevičius A. Narkūnai 1 (Didysis), Merkevičius A. (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 751-754.

Merkevičius A., Remeikaitė L. Pakačinės (Dembai), A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo*

metalu laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje, Vilnius, 2018, p. 829-832.

Merkevičius A., Reimeikaitė L. Dūkšteliai (Dūkštas, senasis Dūkštas), A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 303-306.

Merkevičius A., Nemeckienė R. Jonėnai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 405-406.

Merkevičius A., Nemeckienė R. Kačėniškė, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.) *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 433-436.

Merkevičius A., Remeikaitė L. Velikuškės II, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 1194-1195.

Podėnas V., Troskosky Ch., Kimontaitė A., Čivilytė A., Garnių piliakalnis I, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2016 metais*. Vilnius 2017, p.85-89.

Покровский Ф. В. К исследованию курганов и городищ на восточной окраине современной Литвы. *Труды IX археологического съезда*. Москва, 1897, т. II, p. 190–194.

Poškienė J., Podėnas V., Luchtanas A. Antilgės piliakalnis, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2016 metais*. Vilnius 2017, p. 91-95.

Ribokas D. Bikūnų piliakalnis ir senkapis. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2001 metais*. Vilnius, 2002, p. 145.

Simniškytė A. Petrešiūnų piliakalnis. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2003 metais*. Vilnius, 2005, p. 48-49.

Simniškytė A. Piliakalnių aplinkos žvalgymas Kupiškio ir Rokiškio rajonuose. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2001 metais*. Vilnius, 2002, p. 53-54.

Simniškytė A., Vengalis R. Kupiškio piliakalnis *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2016 metais*. Vilnius 2017, p. 106-109.

Šatavičius E. Žvalgymai ir žvalgomieji tyrimai Pietų ir Rytų Lietuvoje. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2006 metais*. Vilnius, 2007, p. 473-487.

Šatavičius E. Petrešiūnai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 914-916.

Šatavičius E. Papravalė, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 871-873.

Šatavičius E. Petriškė, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 917-919.

Šatavičius E. Vėdriniai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 1185-1187.

- Šmigelskas R., Augustinavičius R., Kuncevičius A., Laužikas R.** Baluošos piliakalnio žvalgymai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2012 metais*. Vilnius, 2013, p. 130-131.
- Štavičius E.** Stajėtiškis, A. Merkevičius, (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 1064-1066.
- Tarasenka P.** Mielanų piliakalnis. *Gimtasai kraštas*, Nr. 2. Šiauliai, 1934, p. 85–87.
- Тарасенко П.** Городища Литвы. *Краткие сообщения института истории материальной культуры АН СССР*. Москва, Ленинград. Выпуск XLII, 1952, p. 86–91.
- Tarasenka P.** *Lietuvos piliakalniai*. Vilnius, 1956.
- Tautavičius A.** (red.). *Lietuvos TSR archeologijos atlasas. Piliakalniai*, t. 2. Vilnius, 1975.
- Tebelškis P.** Degėsių piliakalnio – kapinyno vadinamo Lapakalniu tyrinėjimai 1999m. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1998 ir 1999 metais*. Vilnius, 2000, p. 124-127.
- Tebelškis P.** Bryzgių piliakalnio žvalgomieji tyrinėjimai 1996 metais. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996 ir 1997 metais*. Vilnius, 1998, p. 107-108.
- TSR archeologijos atlasas**, II Piliakalniai, t. 2. Vilnius, Mintis, 1975 m.
- Vaitkevičius V.** Iš „Lietuvos archeologijos medžiagos“ istorijos. *Lietuvos archeologija*, t. 35. Vilnius, 2009.
- Wilczyński F.** Wędrowka do gor Utenesa, xiążęcia Litwy założyciela Uciany. *Tygodnik Peterburgski*, t. XIV. Sankt Peterburg, 1836, p. 559–560.
- Volkaitė-Kulikauskienė R., Luchtanas A.** Piliakalniai ir geležies amžiaus gyvenvietės. *Archeologijos tyrinėjimai Lietuvoje 1978-1979 metais*. Vilnius, 1980, p. 29-32.
- Volkaitė-Kulikauskienė R.** Narkūnų (Utenos raj.) gyvenvietės tyrinėjimai 1975 metais. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1974 ir 1975 metais*. Vilnius, 1977, p. 32-37.
- Volkaitė-Kulikauskienė R., Kulikauskas P.** Narkūnų (Utenos raj.) archeologinių paminklų 1976 ir 1977 metų tyrinėjimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1976–1977 metais*. Vilnius, 1978, p. 84-94.
- Volkaitė-Kulikauskienė R.** (red.), Apie Petro tarasenos ir Jono Puzino polemiką “Lietuvos aidas” puslapiuose. *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 1992, t. 9, p. 21-26.
- Zabiela G.** Antalgės piliakalnio tyrinėjimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1986 ir 1987 metais*. Vilnius, 1988, p. 39-40.
- Zabiela G.** Adutiškis, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 23- 24.
- Zabiela G.** Bogutiškė, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 163-164.

- Zabiela G.** Daugailiai I, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 229-230.
- Zabiela G.** Degėšiai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 240-241.
- Zabiela G.** *Lietuvos medinės pilys*. Vilnius, 1995.
- Zabiela G.** Dūkšto piliakalnis. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. V. Vilnius, 2004.
- Zabiela G.** Kalnočiai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 447-448.
- Zabiela G.** Kulionys, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 570-571.
- Zabiela G.** Maniuliškės, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 668-670.
- Zabiela G.** Mielėnai (Bajorai, Mičiūnai), A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 717-719.
- Zabiela G.** Moškėnai (Laukupėnai), A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 741-743.
- Zabiela G.** Piliakalniai – slėptuvės. *Lietuvos archeologija*, t. 21. Vilnius, 2001.
- Zabiela G.** Pakalniai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 835-836.
- Zabiela G.** Pakalnių piliakalnio (Utenos raj.) tyrinėjimai 1989 metais. Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1988 ir 1989 metais. Vilnius, 1990, p. 35-36.
- Zabiela G.** Rytų Lietuvos archeologijos paminklų žvalgymas ir žvalgomieji tyrinėjimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1990 ir 1991 metais*, t. 2. Vilnius, 1992, p. 114-119.
- Zabiela G.** Rytų Lietuvos archeologijos paminklų žvalgymas. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1988 ir 1989 metais*. Vilnius, 1990, p. 204-206.
- Zabiela G.** Spitrėnai, A. Merkevičius, (sud. ir moksl. red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 1060-1061.
- Zabiela G.** Vosgėliai, A. Merkevičius (sud. ir moksl. Red.), *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje*, Vilnius, 2018, p. 1247-1248.

Interaktyvi prieiga:

- 1) „Lietuvos pilys ir piliakalniai“ www.archyvai.lt [interaktyvus]. Nuoroda tikrinta 2019-02-03.

- Prieiga per internetą: <<http://www.archyvai.lt/exhibitions/pilys/paroda.htm>>
- 2) Markelevičius J. *1973 m. Spitrėnų ir Vaikeso ežero salos piliakalnių (Utenos raj.) tyrinėjimų ataskaita*. www.lad.lt [interaktyvus]. Nuoroda tikrinta 2019-04-08. Prieiga per internetą: <http://lad.lt/data/com_ladreports/379/1-21.pdf>
 - 3) Zabiela G. *Lietuvos piliakalniai*. www.piliakalniai.lt [interaktyvus]. Suarchyvuotas originalas 2016-09-22. Nuoroda tikrinta 2019-03-01. Prieiga per internetą: <http://www.piliakalniai.lt/apie_piliakalnius.php>
 - 4) Žukauskaitė J. 2004 m. www.aruodai.lt [interaktyvus]. Nuoroda tikrinta 2019-04-23. Prieiga per internetą: <<http://www.aruodai.lt/paieska/asmuo.php?AId=1825>>

Priedų sąrašas

Priedas Nr. 1. 1 Lentelė. Ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai Šiaurės rytų Lietuvoje archeologine seka (*sudaryta darbo autorės*).

Priedas Nr. 2. 2 Lentelė. Ankstyvųjų piliakalnių Šiaurės rytų Lietuvoje tirtų piliakalnių skaičius pagal abėcėlę (*sudaryta darbo autorės*).

Santrauka anglų kalba

Investigations of the early hillforts in the Northeast Lithuania

Hillforts are one of the most important sources of humankind's archaeological past knowledge. In Lithuania there are more than one thousand hillforts. According to the data of researchers, hillforts appeared earliest, and counted most in Northeast Lithuania area, therefore earliest archaeological research began here.

In this bachelor thesis, early hillforts in Northeast Lithuania (dated from II-I B.C to II A.D), research, and development of research, are analyzed in more detail, excluding unexplored and randomly uncovered artefacts, as their age is not accurate.

Aim of thesis is to overview and analyse of archaeological research on early hillforts in Northeast Lithuania. To achieve this goal, the following tasks are set to:

1. Collect data on all excavated early hillforts in Northeast Lithuania.
2. To distinguish stages of the research and their characteristic features.
3. To analyze the development and changes of research methodology.
4. To identify how goals, objectives and results have changed over time.

Taking account of changes in the archaeological research methodology of the early hillforts, which were influenced by the political and social development, I distinguish the archaeological research of the hillforts into 5 stages:

1. In XIX century - was carried out non-scientific exploration of 3 hillforts by two amateur archaeologists.

2. Between beginning of XX century to 1918 5 hillforts were investigated - 2715 m², which were explored by archaeologists V. Kaširskis and L. Kšivickis. Starting with a wide range of excavations, and marking those volumes. These results were published in the press. No attention was paid to the stratigraphy, and the position of the findings, layers were not studied, which indicates that their research was not scientific.

3. Between 1918 – 1940 amateur archaeologist P. Tarasenko was the only one who researched in Northeast Lithuania. In total, the archaeologist has studied an area of 1852 m². During the excavations, Tarasenko began to pay more attention to the findings, their typology, and according to that, divided these hillforts into ritual and dwelling types.

4. This stage happened between 1940 – 1990. In postwar time (1948) only one Kalnočiai hillfort was investigated, there is little information left about the research of this hillfort.

After a twenty-five years break of excavation, in 1973 the study of professional archaeological research of the hillforts began, 14 hillforts were investigated, with a total area of 4347.6 m². Excavations of various volumes, the whole plate of the hillfort, incisions of the embankments and slopes are made, the cultural layers and their horizons are determined. Because of these statements, we can state that in this stage research was scientific.

5. Between 1990 – 2017 increased small-scale monumental excavations. Twenty-two hillforts were explored at this stage, total area of 908.25 m². During this phase, with the change of archaeological research technologies, new research methods were rapidly increasing, providing more reliable knowledge of studied hillforts.

The results of the study led to the conclusion that 38 mounds were excavated in 182 years in the Northeast Lithuania. The total area of hillforts explored was 9696.6 m². From all explored hillforts in Northeast Lithuania, there were not included only four hillforts, all of which were studied in the earliest stages.

Priedai

Priedas Nr. 1

1 Lentelė. Ankstyvųjų piliakalnių tyrinėjimai šiaurės rytų Lietuvoje archeologine seka (sudaryta darbo autorės)

Eil. Nr.	Piliakalnio pavadinimas	Tyrinėtojas	Tyrinėjimo metai	Tyrinėjimų apimtis, m ²
1.	NARKŪNŲ (Utenos raj.)	Pranciškus Vilčinskis	1835 m.	Nenurodoma
2.	PAKALNIŲ (Utenos raj.)	Pranciškus Vilčinskis	1836 m.	Nenurodoma
3.	BOGUTIŠKĖ (Švenčionių raj.)	Fiodoras Pokrovskis	1894 m.	Nenurodoma
4.	MAŽULONIŲ (Ignalinos raj.)	Vladimiras Kaširskis	1907-1908 m.	190 m ²
5.	PETREŠIŪNŲ (Rokiškio raj.)	Liudvikas Kšivickis	1909-1910 m.	915 m ²
6.	DŪKŠTELIŲ I (Ignalinos raj.)	Liudvikas Kšivickis	1909-1910 m.	Nenurodoma
7.	MOŠKĖNŲ (Rokiškio raj.)	Liudvikas Kšivickis	1909 ir 1911 m.	860 m ²
8.	VORĖNŲ (Molėtų raj.)	Liudvikas Kšivickis	1913 m.	750 m ²
9.	KULIONIŲ (Molėtų raj.)	Petras Tarasanka,	1931 m.	10 m ²
10.	MANIULIŠKIŲ (Zarasų raj.)	Petras Tarasanka	1933 m.	28 m ²
11.	MIELĖNŲ (Rokiškio raj.)	Petras Tarasanka	1933 m.	40 m ²
12.	PAKAČINIŲ (Demblių (Zarasų raj.)	Petras Tarasanka	1933 m.	30 m ²
13.	VELIKUŠKIŲ 1 (Zarasų raj.)	Petras Tarasanka	1933 m.	1600 m ²
14.	VOSGĖLIŲ (Zarasų raj.)	Petras Tarasanka	1933 m.	144 m ²
15.	KALNOČIŲ (Rokiškio raj.)	Rokiškio kraštotyros muziejaus darbuotojai	1948 m.	3,6 m ²
16.	SPITRĖNŲ (Utenos raj.)	Juozas Merkelevičius	1973 m.	120 m ²
17.	NARKŪNŲ (Utenos raj.)	Regina Volkaitė – Kulikauskienė	1976-1980 m.	660 m ²
18.	NARKŪNŲ „Mažojo“ , (Utenos raj.)	Pranas Kulikauskas	1978 m.	62 m ²
19.	NEVIERIŠKIŲ (Švenčionių raj.)	Elena Danilaitė-Grigalavičienė	1976-1978 m.	1486 m ²
20.	SOKIŠKIŲ (Ignalinos raj.)	Elena Grigalavičienė	1980-1983m./1981 m.	1115 m ²
21.	KULIONIŲ (Molėtų raj.)	Eugenija Butėnienė	1983 m.	2 m ²
22.	KERELIŲ (Kupiškio raj.)	Elena Grigalavičienė	1984-1985 m.	568 m ²
23.	KERELIŲ (Kupiškio raj.)	Vytautas Daugudis	1984 m.	1 m ²
24.	ANTALGĖS (Utenos raj.)	Gintautas Zabiela	1986 m.	80 m ²
25.	JUODONIŲ (Rokiškio raj.)	Elena Grigalavičienė	1986-1987 m, 1989 m.	228,5 m ²
26.	KULIONIŲ (Molėtų raj.)	Rimutė Rimantienė	1988 m.	3 m ²
27.	PAPRAVALĖS (Ignalinos raj.)	Egidijus Šatavičius, Rokas Radzevičius,	1988-1989 m.	2,5n ²

		Livija Kelevišiūtė		
28.	PAKALNIŲ (Utenos raj.)	Gintautas Zabiela	1989 m.	16 m ²
29.	DAUGAILIŲ 1 (Utenos raj.)	Gintautas Zabiela	1990 m.	1 m ²
30.	ADUTIŠKIO (Švenčionių raj.)	Algirdas Girininkas	1993 m.	0,5 m ²
31.	STAJĖTIŠKIO (Švenčionių raj.)	Algirdas Girininkas	1993 m.	0,25 m ²
32.	BRYZGIŲ (Rokiškio raj.)	Povilas Tebeliškis	1996 m.	70 m ²
33.	SPITRĖNŲ (Utenos raj.)	Romas Jarockis	1997 m.	233 m ²
34.	DEGĖSIŲ (Utenos raj.)	Povilas Tebeliškis	1999 m.	63 m ²
35.	BIKŪNŲ 2 (Utenos raj.)	Dalius Ribokas	2001 m.	73,25 m ²
36.	VĖDERINIŲ (Ignalinos raj.)	Egidijus Štavičius	2006 m.	0,25 m ²
37.	PETRIŠKĖS (Visagino raj.)	Egidijus Štavičius	2007-2006 m.	4 m ²
38.	VELIKUŠKIŲ 2 (Zarasų raj.)	Mindaugas Mačiulis	2010 m.	32 grėžiniai
39.	MAŽULONIŲ (Ignalinos raj.)	Dovilė Baltramiejūnaitė	2011 m.	27 m ²
40.	PAPILIAKALNĖS (Ginučių) (Ignalinos raj.)	Zenonas Baubonis	2011 m.	26 m ²
41.	JONĖNŲ (Molėtų raj.)	Albinas Kuncevičius	2012 m.	0,25 m ²
42.	BALUOŠOS (Švenčionių raj.)	Albinas Kuncevičius	2013 m.	10 m ²
43.	KAČĖNIŠKIŲ (Švenčionių raj.)	Mindaugas Mačiulis	2013 m.	154 m ²
44.	MOŠKĖNŲ (Rokiškio raj.)	Antanas Kavaliauskas	2013 m.	92,25 m ²
45.	ANTILGĖS (Utenos raj.)	Agnė Čivilytė	2016 m.	20,5 m ²
46.	GARNIŲ I (Utenos raj.)	Agnė Čivilytė	2016 m.	24 m ²
47.	GARNIŲ I (Utenos raj.)	Vytenis Podėnas	2017 m.	48 m ²
48.	MINEIKIŠKIŲ (Zarasų raj.)	Vytenis Podėnas	2017 m.	10 m ²
49.	ANTILGĖS (Utenos raj.)	Justina Poškienė, Vytenis Podėnas, Aleksiejus Luchtanas	2017 m.	51 m ²
50.	KUPIŠKIO (Aukštupėnų) (Kupiškio raj.)	Andra Simniškytė	2017 m.	150 grėžinių

Priedas Nr. 2

2 Lentelė. Ankstyvųjų piliakalnių šiaurės rytų Lietuvoje tirtų piliakalnių skaičius pagal abėcėlę (sudaryta darbo autorės)

Eil. Nr.	Piliakalnio pavadinimas	Tyrinėtojas	Tyrinėjimo metai	Tyrinėjimų apimtis
1.	ADUTIŠKIO (Švenčionių raj.)	Algirdas Girininkas	1993 m.	0,5 m ²
2.	ANTALGĖS (Utenos raj.)	Gintautas Zabiela	1986 m.	80 m ²
3.	ANTILGĖS (Utenos raj.)	Agnė Čivilytė	2016 m.	20,5 m ²
	ANTILGĖS (Utenos raj.)	Justina Poškienė, Vytenis Podėnas, Aleksiejus Luchtanas	2017 m.	51 m ² .
4.	BALUOŠOS (Švenčionių raj.)	Albinas Kuncevičius,	2013 m.	10 m ²
5.	BIKŪNŲ 2 (Utenos raj.)	Dalius Ribokas	2001 m.	73,25 m ²
6.	BOGUTIŠKĖS (Švenčionių raj.)	Fiodoras Pokrovskis	1894 m.	Nenurodoma
7.	BRYZGIŲ (Rokiškio raj.)	Povilas Tebeliškis	1996 m.	70 m ²
8.	DAUGAILIŲ 1 (Utenos raj.)	Gintautas Zabiela	1990 m.	1 m ²
9.	DEGĖSIŲ (Utenos raj.)	Povilas Tebeliškis	1999 m.	63 m ²
10.	DŪKŠTELIŲ I (Ignalinos raj.)	Liudvikas Kšivickis	1909-1910 m.	915 m ²
11.	GARNIŲ I (Utenos raj.)	Agnė Čivilytė	2016 m.	24 m ²
	GARNIŲ I (Utenos raj.)	Vytenis Podėnas	2017 m.	48 m ² .
12.	JONĖNŲ (Molėtų raj.)	Albinas Kuncevičius	2012 m.	0,25 m ²
13.	JUODONIŲ (Rokiškio raj.)	Elena Grigalavičienė	1986-1987 m./ 1989 m.	228,5 m ²
14.	KALNOČIŲ (Rokiškio raj.)	Rokiškio kraštotyros muziejaus darbuotojai	1948 m.	3,6 m ²
15.	KAČĖNIŠKĖS (Švenčionių raj.)	Mindaugas Mačiulis	2013 m.	154 m ²
16.	KERELIŲ (Kupiškio raj.)	Elena Grigalavičienė	1984-1985 m.	568 m ²
	KERELIŲ (Kupiškio raj.)	Vytautas Daugudis	1984 m.	1 m ²
17.	KULIONIŲ (Molėtų raj.)	Petras Tarasenska,	1931 m.	10 m ²
	KULIONIŲ (Molėtų raj.)	Eugenija Butėnienė	1983 m.	2 m ²
	KULIONIŲ (Molėtų raj.)	Rimutė Rimantienė	1988 m.	3 m ²
18.	KUPIŠKIO (Aukštupėnų) (Kupiškio raj.)	Andra Simniškytė	2017 m.	150 grežinių
19.	MANIULIŠKIŲ (Zarasų raj.)	Petras Tarasenska	1933 m.	28 m ²
20.	MAŽULONIŲ (Ignalinos raj.)	Valdimiras Kaširskis	1907-1908 m.	190 m ²
	MAŽULONIŲ (Ignalinos raj.)	Dovilė Baltramiejūnaitė	2011 m.	27 m ²
21.	MOŠKĖNŲ (Rokiškio raj.)	Liudvikas Kšivickis	1909 ir 1911 m.	860m ²
	MOŠKĖNŲ (Rokiškio raj.)	Antanas Kavaliauskas	2013 m.	92,25 m ²
22.	MIELĖNŲ (Rokiškio raj.)	Petras Tarasenska	1933 m.	40 m ²
23.	MINEIKIŠKIŲ (Zarasų r.)	Vytenis Podėnas	2017 m.	10 m ² .

24.	NARKŪNŲ (Utenos r.)	Pranciškus Vilčinskis	1835 m.	Nenurodyta
	NARKŪNŲ (Utenos raj.)	Regina Volkaitė – Kulikauskienė	1976-1980 m.	660 m ² plotą
	NARKŪNŲ „Mažojo“ (Utenos raj.)	Pranas Kulikauskas	1978 m.	62 m ²
25.	NEVIERIŠKĖS (Švenčionių r.)	Elena Danilaitė-Grigalavičienė	1976-1978 m.	1486 m ²
26.	PAKAČINIŲ (Dembų) (Zarasų raj.)	Petras Tarasanka	1933 m.	30 m ²
27.	PAKALNIŲ (Utenos raj.)	Gintautas Zabiela	1989 m.	16 m ²
	PAKALNIŲ (Utenos raj.)	Pranciškus Vilčinskis	1836 m.	Nenurodyta
28.	PAPRAVALĖS (Ignalinos raj.)	Egidijus Štavičius, Rokas Radzevičius, Livija Kelevišiūtė	1988-1989 m.	2,5m ²
29.	PAPILIAKALNĖS (Ginučių) (Ignalinos raj.)	Zenonas Baubonis	2011 m.	26 m ²
30.	PETREŠIŪNŲ (Rokiškio raj.)	Liudvikas Kšivickis	1909-1910 m.	915 m ²
31.	PETRIŠKĖS (Visagino raj.)	Egidijus Štavičius	2007-2006 m.	4m ²
32.	VELIKUŠKIŲ 1 (Zarasų raj.)	Petras Tarasanka	1933 m.	1600 m ²
	VELIKUŠKIŲ 2 (Zarasų raj.)	Mindaugas Mačiulis	2010 m.	32 grežiniai
33.	VĖDERINIŲ (Ignalinos raj.)	Egidijus Štavičius	2006 m.	0,25 m ²
34.	VORĖNŲ (Molėtų raj.)	Liudvikas Kšivickis	1913 m.	750 m ²
35.	VOSGĖLIŲ (Zarasų r.aj)	Petras Tarasanka	1933 m.	144 m ²
36.	SOKIŠKIŲ (Ignalinos raj.)	Elena Grigalavičienė	1980-1983 m./ 1981 m.	1115 m ²
37.	SPITRĖNŲ (Utenos raj.)	Juozas Merkelevičius,	1973 m.	120 m ²
	SPITRĖNŲ (Utenos raj.)	Romas Jarockis	1997 m.	233 m ²
38.	STAJĖTIŠKIO (Švenčionių raj.)	Algirdas Girininkas	1993 m.	0,25 m ²